

BILTEN SLOVENSКИH KATOLIŠKIH IZOBRAŽENCEV (SKI)
IN SOCIALNE AKADEMIJE

HABEMUS PAPAM!

LETNIK 10

ŠTEVILKA 1 ■ JULIJ 2005

Društvo Slovenski katoliški izobraženci (SKI)

Pred drugo svetovno vojno so se slovenski katoliški izobraženci zbirali pod okriljem Akademskega starešinstva, ki je nato nadaljevalo delo v Argentini, kjer deluje še danes. Doma je začel zbirati izobražence Jože Strgar, dipl. ing. agr., leta 1985 ob pomoči p. Mihe Žužka. Ker tedaj ni bilo mogoče niti misliti, da bi se registrirali kot civilnopravno društvo, so v cerkvenem okviru ustanovili Medškofijski odbor za izobražence (ŠOI). V njem so delovali mnogi današnji vidni javni delavci in politiki. Začeli so izdajati list za študente in izobražence Bilten, ki je nato prerasel v revijo Tretji dan. Po zmagi demokracije so mnogi vodilni člani MOI odšli v politiko in vse je bilo treba začeti znova. Leta 1994 smo na občnem zboru sklenili, da se preimenujemo v društvo Slovenski katoliški izobraženci (SKI). Od jeseni 1994 smo tudi civilnopravno registrirani. Podružnice SKI (ali pa samostojni klubi) pa so zaživele po vsej Sloveniji. Redno prirejajo predavanja in razprave o perečih družbenih temah. Med člane sprejemamo vse, ki jih zanima globlje reševanje vprašanj našega časa na osnovi krščanskih vrednot. Letošnja članarina je 3000 SIT in vključuje naročnino na interno glasilo ZRNO SKI, ki ga pošiljamo neposredno na naslove članov.

Slovenski katoliški izobraženci smo z mednarodno pomočjo in ob sodelovanju Inštituta za filozofijo in družbeno etiko pri Teološki fakulteti v Ljubljani leta 1997 ustanovili Socialno akademijo (SAK). Namenjena je vsem, ki se želijo udeleževati javnega življenja, pa bi se radi prej poučili o pravnih, socioloških, filozofskih in moralnih tako teoretičnih kot praktičnih osnovah tega delovanja na področju gospodarstva, politike, javnega obveščanja in drugod. Take akademije že dolgo časa uspešno delujejo na Zahodu, posebno v Nemčiji in Avstriji.

Študij je izredni, traja eno leto in obsega približno 250 ur. Slušatelji, ki naj bi imeli vsaj srednješolsko izobrazbo, se zbirajo med šolskim letom ob koncu tedna v Ljubljani ali Mariboru. Diplome SAK bodo prav gotovo odpirale vrata do delovnih mest, kjer je javno delovanje bistveni sestavni del. Sedaj je vpisana osma generacija slušateljev.

ZRNO, Interno glasilo SKI

Ljubljana, julij 2005, letnik X, številka 1

Izdaja Društvo SKI, Slovenska cesta 19, 1000 Ljubljana

Žiro račun 50101-678-704092, tel. / (fax.): (01) 421 82 65 (60)

domača stran: www.drustvo-ski.si; e-pošta: ski@drustvo-ski.si

Urednik: dr. France Cvelbar

Oblikovanje naslovnice: Jan Kocbek

Jezikovni pregled: Barbara Gantar Močnik

Naklada 900 izvodov

ISSN 1408-1911

Če zrno ne pade v zemljo ...

Pravijo, da je človeštvo zašlo. Da nimamo prerokov-voditeljev, apostolov-oznanjevalcev, da nimamo očetov. Da je človeštvo kot celota le še senca božje podobe, da so nas zaslužnili stroji. Ko se nam zamažejo duhovna očala, se vidimo taki pogosto celo kristjani. Ob smrti papeža Janeza Pavla II., ki je obšla kot veliko samospraševanje ves svet, pa so se nam očala orosila in očistila. Spoznali smo, da smo zadnjega četrstoletja imeli preroka, apostola, prijatelja in očeta, a se tega nismo dobro zavedali. Prišel je od daleč, opremljen z duhovno močjo, bival in izgoreval med nami, vendar samo napol spoznan in priznan. Vendar smo to spoznali šele ob njegovi smrti.

Smrt je v našem času potisnjena na stran. Umira naj vsakdo sam, na samem. Tako smo skoraj zahtevali tudi od papeža. Naj se umakne in v samoti zapusti ta svet, nas pa naj pusti v miru ustvarjati in uživati. On pa je vedel, da je njegovo umiranje pred očmi vsega sveta lahko njegova zadnja in največja pridiga. Pridiga o tem, kako sta življenje in smrt eno, kako je smrt sestavni del življenja. Postal je vest tistega dela človeštva, ki so mu v napoto vsi, ki jih ne moremo vključiti v reko proizvodnje: stari, bolni. Umiral je po kapljicah. In če je bil za marsikoga prej preprosto le del našega časa, mu je sedaj prisluhnil ves svet. Kot bi hoteli nadomestiti zamujeno.

Papež Janez Pavel II. je tiste dni postal še bolj človek. Bil je Kristusov namestnik, a vendar ubogi človek. Nič božanskega, ampak sotrp in vseh trpinov, še bolj glasnik malih ljudi, ki so bili že med papeževanjem njegovi posebni ljubljenci.

Pokojni papež Karol Wojtyła ni nikoli hodil po sredini. Zagotovo je bil vedno spredaj. S svojimi velikimi intelektualnimi sposobnostmi se je zavestno vpregel v voz evagelizacije sveta. Bil je kos svojemu času. Ni ga obsojal, kot bi to storil marsikdo na njegovem mestu. Izrabil je njegove komunikacijske možnosti in se vrgel v oznanjevanje. Tako na planetu ni veliko ljudi, ki o njem in njegovem evangeliju nikoli niso slišali.

Pogosto je hodil tudi po robu, predvsem v mladih letih. Izkušnja z odporništvom med drugo svetovno vojno bi na njegovem mestu marsikoga zapeljala v naročje katere od tedaj vladajočih ideologij. On pa je bil dovolj trden, da se to ni zgodilo. Poleg tega mu je Božja previdnost poslala na življenjska razpotja velike može, ki so mu pokazali pravo pot. Tako je Karol Wojtyła zablestel že kot krakovski škof in nato kot papež.

Karol Wojtyła je bil predvsem apostol. Dva v enem, Janez in Pavel. Še bolj Pavel oznajevanja, kot Janez razodetja. Planetarni Janez Pavel, ki je s svojo moralno avtoriteto veliko prispeval k današnji politični podobi sveta. Padeč "rdečega imperija" je tudi njegova zasluga.

*Zrno, ki je padlo v zemljo, je vzkliko v nekaj dneh. Kardinali so za pokojnikovega naslednika izvolili Jožefa Ratzingerja, Benedikta XVI., »slabotnega delavca v gospodovem vinogradu«, kot se je ob nastopu papeške službe skromno predstavil sam. Desetletja je bil Wojtyłov najožji sodelavec. Prvi pomočnik krmarja je sam postal krmar. Lahko bi rekli, da je bil Karol Jožefov starejši brat, saj je njuna starostna razlika manj kot eno desetletje. Oba prihajata iz ljudstva, iz obeh diha človeška toplina in dobrot. Glavna razlika med njima pa je v tem, da se je Wojtyła kot teolog nagibal tudi k umetnosti, Jožefa pa poznamo predvsem kot teologa z izredno širino. O tem priča npr. tudi izjava jeruzalemskega rabina, češ da je bil kardinal Ratzinger zadnje čase v cerkvenem vrhu med največjimi prijatelji Judov. Povprečni Slovenci smo se prav o širini Ratzingerjevega teološkega razmišljanja lahko prepričali že pred 40 leti, ko smo dobili prevod njegove knjige *Uvod v krščanstvo*, ki je izšla pri Mohorjevi družbi Celje, pozneje pa iz knjig *Sol zemlje ter Bog in svet*, ki ju je izdala založba Družina.*

*Prosimo Očeta, da bi njegov služabnik Benedikt XVI. ob vseh obveznostih papeške službe, od okrožnic in pisem ter z njimi povezanih odločitev, sprejemov, apostolskih potovanj in drugega »zgodno živel v molitvi in pobožnosti«, kot je sam opredelil papeževo poslanstvo v svoji knjigi *Bog in svet*.*

F.Cvelbar

Božji služabnik

Msgr. Jakob Ukmar

Povzetek okrogle mize SKI na TF v Ljubljani., 19. aprila 2005
(Dušan Jakomin* in Silva Resinovič, Valenčič.)

Msgr. Jakob Ukmar je svetniški kandidat primorskih in vseh Slovencev. Poleg tega, da se je odlikoval kot goreč duhovnik in iskan spovednik, prodoren pridigar, dober učitelj, znanstvenik na bibličnem in teološkem področju, zvezdoslovec, iskan svetovalec, je bil neuklonljiv Slovenec. Slovenske pravice je branil v štirih državnih ureditvah od avstroogrske do povojne italijanske. Njegovo prizadevanje je bilo za zamejske Slovence še posebej pomembno, saj so ravno v njegovi trmi in vztrajnosti čutili veliko podporo prizadevanju, da bi obstali zavedni Slovenci.

Jakob Ukmar je zagledal luč sveta 13. julija 1878. Kot sin čuvaja pri avstrijskih železnicah se je rodil ob železniškem tiru - v čuvajnici na Opčinah. V duhovnika je bil posvečen v Trstu leta 1901.

Ukmar je ravno tedaj v konviktu pri sv. Justu študiral za duhovnika, ko je tržaški župan leta 1898 poslal papežu Leonu XIII. »najponižnejšo prošnjo tržaške občine, da njegova svetost primerneje poskrbi za duhovne potrebe tržaških katoličanov«. V njej beremo: »Še pred svojo smrtjo, leta 1875, je

škof Legat priznal, da v tržaški občini prevladujejo slovenski cerkveni obredi in pridige in obljubil, da bo preskrbel za italijanski del prebivalstva. Iz tega pa ni bilo nič. Že 50 let se nadaljuje tako stanje. (V Trstu so bili v XIX. stoletju škofje ali Slovenci ali Hrvatje.) Tako stanje bi bilo opravičljivo, če Slovani ne bi poznali italijanščine, toda ker jo razumejo in celo uporabljajo vsakodnevno, lahko domnevamo, da je to težnja njihove nacionalistične politike. In to je zelo žalostno, ker je naše mesto ITALIJANSKO ... in ne bi povzročili nobene škode, če bi enostavno ukinili slovenske pridige. Celo v škofijskem konviktu na rebri, pod stolnico sv. Justa, ki je bil zgrajen z občinskimi sredstvi, se pripravljajo na duhovniški stan samo Slovenci in Hrvati. To ni več sedež teološkega študija, ampak raje telovadnica neukročenih panslavističnih agitatorjev.«

Slovenci so bili torej še pred začetkom XX. stoletja Italijanom trn v peti in to ne samo v framasonskih, judovskih, liberalnih iredentističnih krogih, ampak, kar je vse graje vredno, tudi v

katoliških.

Kot mlad duhovnik je Ukmar močno občutil socialni problem svojega ljudstva. Bil pa je tudi odločen branitelj vere. Svoje poslanstvo je začel kot kaplan v Rojanu, v tržaškem mestnem okraju. Škof Nagl pa ga je kmalu poslal v okoliško vas Ricmanje z nalogo, da uredi znani spor, ko so se tamkajšnji ljudje uprli cerkveni oblasti.

Pri prvi božični maši se je, na svojo veliko bolečino, znašel v cerkvi sam s cerkvenikovo družino. Toda stekla je obnova in dogodek se je zgubil v megli neprijetnih spominov.

V letih od 1902 do 1910 se je Ukmar pridružil Mahničevemu in Krekovemu gibanju. Ustanovil je knjižnice, kulturne krožke, hranilnice in dve glasili, *Družinski prijatelj* in *Zarja*, ki pa sta kmalu prenehali izhajati, saj se brez denarja ni bilo mogoče prikazati v tiskarni. Leta 1910 je Ukmar postal ravnatelj tržaškega škofijskega konvikta in veroučitelj na nemški gimnaziji. (V konviktu se je tedaj med drugimi šolal tudi znani slovenski naravoslovni publicist in javni delavec prof. Lavo Čermelj.)

Leta 1915 je Ukmar kar pet tednov preživel v zaporu v Ljubljani, češ da je oskrnil cesarsko veličanstvo. Po policijskem poročilu naj bi med poukom kot katehet na državni nemški gimnaziji izjavil: »Bog odpusti Avstriji. Moderni človek zanika Boga in vendar ga kliče ob vsaki priliki kot je to npr. na letakih nemškega in avstrijskega cesarja,... Narodi niso več obvezani, da ubogajo

cesarja, in podobno.«

Leta 1917 je doktoriral na teološki fakulteti na Dunaju z disertacijo *Doctrina Tomae Aquinatis de spe theologica*.

V začetku 20. stoletja je vladal liberalizem tudi na Primorskem, v italijanskem in slovenskem svetu, predvsem v krogu intelektualcev in premožnejših ljudi. Glasilo slovenskih narodnjakov zmerne liberalne usmeritve je bila *Edinost*, proti kateremu je Ukmar večkrat ostro nastopil. Začutil je potrebo po lastnem glasilu, ki bi poudarjalo božjo resnico in vzgajalo ljudi v verskem duhu. Pred njim je že duhovnik Ante Štemberger (Jelšane 1863, Trsat 1927) izdajal med letoma 1901 in 1903 *Svetilnik*, glasilo slovenskih delavcev kot alternativo socialističnim organizacijam v boju proti nezaposlenosti in revščini.

Februarja 1904 je začel izhajati Ukmarjev list *Družinski prijatelj*. V uvodniku je zapisal: »*Družinski prijatelj bo našim družinam dober prijatelj. ... Naše stališče bo toli v verskem kakor v narodnem pogledu odločno. Ne iščemo prepira, nočemo cepiti; toda nikdar ne bomo mirnim očesom gledali, ne dopuščali, da bi se kdo pošalil z našim verskim, krščanskim prepričanjem, ali pa da bi slovenskemu ljudstvu hotel brez ugovora kratiti narodne pravice*«....

Družinski prijatelj je izhajal do leta 1909. V člankih se Ukmar obrača na družine, ki naj slonijo na krščanskih načelih predvsem na poštenosti. Ostro nastopa proti objestnim gospodarjem, ki nimajo usmiljenja do delavcev. V uvodniku *Zarje* je leta 1908

zapisal: »Zato izjavljamo pred vsem, da stoji »Zarja« na stališču krščanskih načel in da jim hoče pomagati do veljave v javnem življenju v političnih, socialnih in kulturnih zadevah. V zadevah hočemo pozitivno delati, ne da bi bila nepotrebna pričkanja in prepir. Odločni inasprotniki smo osebnih napadov in le v skrajni sili se jih bomo posluževali, kolikor bo v lastno obrambo potrebno.... S tem, da povdarjamo krščanska načela, nikakor ne zametamo narodnega principa, temveč ga hočemo le dvigniti, požlahtniti in prepojiti s krščanskim duhom. Na svojo narodnost smo ponosni, svoj narod slovenski ljubimo, druge narodnosti pa spoštujemo v mejah pravice.

Z Zarjo se stopnjuje Ukmarjevo odločno prepričanje, naj se kristjani organizirajo v katoliških organizacijah, saj ne morejo slediti liniji *Edinosti*, ki je širila versko brezbriznost. Vernike naj bi vodila načela, zapisana v encikliki Leona XIII. *Rerum novarum*. Ustanovi naj se krščansko socialna stranka, ki naj združi slovenske in hrvaške verne Tržačane in Istrane.

Leta 1910 je zaradi finančne stiske Zarja prenehala izhajati. Toda Ukmar ni miroval. Posvetil se je skrbi za organizirano pastoralo (kot jo imenujemo danes). Ustanovil in vodil je *Marijino družbo* ter ustanavljal knjižnice. Veliko deklet, tudi vernih, je tedaj prihajalo v Trst, da bi našle zaposlitev. Vsem je grozila moralna in finančna nevarnost. Duhovniki so tedaj videli najboljšo pomoč v organizaciji Marijinih družb, da so v njihovem okviru dekleta ohranjala

versko in narodno zavest. Leta 1946 je s pomočjo p. Metoda Turnška začel izdajati verski, mesečnik *Božji vrelci*. A izšlo je le pet števil. V mesečniku Teden, ki je izhajal od maja 1947 do avgusta 1948, je Ukmar redno objavljali svoja teološka in moralna razmišljanja.

Doba fašizma

V času fašizma, po prvi svetovni vojni, je Ukmar odigral izredno pomembno, lahko rečemo edinstveno vlogo. Po rapalski pogodbi se je začel odločen napad na vse, kar je bilo slovenskega. Toda že leta 1919 - fašizem je uradno nastal leta 1922 - so italijanske oblasti, ki so naše kraje zasedle po koncu prve svetovne vojne, začele pošiljati naše izobražence in kakorkoli vplivne ljudi v izgnanstvo, tudi duhovnike. Leta 1923 se je začela Gentilijeva reforma. V prvem razredu osnovne šole je potekal pouk samo v italijanščini, do leta 1928 pa se je prepoved rabe slovenskega jezika raztegnila na vse razrede osnovne šole. Leta 1928 je fašistično preganjanje in zatiranje vsega, kar je bilo slovenskega, gospodarstva in kulture, doseglo vrhunec. Samo v Cerkvu je bila še dovoljena slovenska beseda, slovensko petje. Leta 1929 je bil podpisan konkordat med Mussolinijem in Svetim sedežem, konkordat, ki pa Slovincem ni prinesel, kar so vsi pričakovali.

Leta 1930 je Ukmarju tržaška kvestura zavrnila prošnjo za obnovitev potnega lista (leta 1944 pa ga je označila za nevarnega, ker je pomagal partizanom).

V tistem času se je na Ukmarja začel oster napad s strani prefektуре zaradi njegovih pridig v Škednju. Fašistična oblast se je zavedala posebnega pomena njegove osebe in njegovega vpliva na slovensko duhovščino.

Za konec maja 1931 je imel Ukmar ob koncu šmarnic znameniti govor o krščanskem sožitju med narodi. V originalu je bil govor v italijanščini, ker je bil namenjen italijanskim vernikom. Izkazal pa se je kot najglasnejši in edinstveni poseg v korist trpečega primorskega ljudstva, čeravno je bil Ukmar sam še posebej tarča groženj in besednih napadov.

Ukmar ni bil samo glasnik miru in pravice, bil je tudi prerok, ki je v božjem imenu kazal ljudstvu in odgovornim oblastem, kje je prava pot, se pravi v ljubezni in medsebojnem spoštovanju obeh tu živečih narodov. Zavedal se je, da je tedaj primorsko ljudstvo lahko računalo le na Cerkev in družino, zato se je čutil dolžnega, da dvigne svoj glas v imenu zavednih staršev ter slovenskih, hrvaških pa tudi nekaterih italijanskih duhovnikov. O tem priča odlomek iz Ukmarjeve pridige:

„Odprite, ljubi verniki, evangelij in berite. Tam najdete poleg prve zapovedi ljubezni do Boga še drugo zapoved, ki je tesno povezana s prvo, ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe. Pa da ne bi kdo to zapoved napačno umeval, je Gospod koj poudaril, da iz te zapovedi ljubezni do bližnjega ni izključen človek druge narodnosti, tudi če bi nam bil tako zoprni, kakor so bili Samarijani

zoprni Judom. Da, iz te zapovedi ni izključen niti sovražnik. „Slišali ste“, pravi Zveličar, „da je bilo rečeno: oko za oko in zob za zob“. Jaz pa vam pravim: ljubite svoje sovražnike. Delajte dobro tem, ki vas sovražijo, in molite za tiste, ki vas preganjajo, da boste otroci vašega očeta, ki je v nebesih, ki vелеva soncu, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi ter pošilja dež pravičnim in krivičnim. Ta krščanska ljubezen je prava karta identitete v Kristusovem kraljestvu: kdor je nima, ne spada k njegovi čredi. Ukmar navaja še apostola Pavla, ko opozarja: „Vsak kdor brata sovraži, je ubijalec, in veste, da noben ubijalec nima v sebi večnega življenja. Takih ubijalcev je bilo vse polno v starem pogansvu, veliko jih je žal tudi v novodobnem. Stari pogani so ljubsumno čuvali svoja narodna božanstva in niso v mednarodnih odnošajih poznali skoro nič drugega kot meč. Tako slede tudi moderni pogani naukom panteista Hegla, ki je učil, da božanstvo, ki je samo po sebi neosebno in nezavestno, postane osebno in zavestno v državi in narodu. Država ali narod, to jim je bog, ki ne prizna drugega boga poleg sebe. Tako so ostvarili ozračje neznosne mednarodne napetosti, nevarno ognjišče novih vojn in krutega zatiranja narodnih majnšin. „

Prof. Alojz Rebula je Ukmarjevo pridigo takole komentiral:

“V dnevnik sem si potem zapisal: Slovenski Ambrož. Ali je Slovenija takrat sploh zvedela za ta govor, vreden kakšnega Faulhaberja? Tako rekoč oblegan

od Črnih srajc, sredi morja fašizma, ki se zdaj gentlemensko predstavlja Evropi s konkordatom s sv. stolico v gumbnici, v času, ko celo nekateri visoki cerkveni hierarhi istovetijo svoje poslanstvo z denacionalizacijo slovenskega življa v Julijski krajini, osamljen slovenski duhovnik v s pravrščansko neustrašenostjo izreče režimu svoj NE! Da je ta junaški oporekovelec fašizma moral potem, v prvih povojnih letih, obležati polmrtev v lastni krvi pod udarci svojih sorodnjakov, to kristjana niti ne sme preveč čuditi: navsezadnje spada več ali manj v normalnost norosti, ki se imenuje hoja - v tem primeru marširanje - za Kristusom“.

O tem Ukmarjevem govoru je italijanski duhovnik prof. Pietro Zovatto tako zapisal:

Sredi teh razmer je izstopal lik msgr. Jakoba Ukmarja, ki si je v okviru majniških homilij v Skednju privoščil, da je vpričo budnih fašističnih oči naglasil kriterije etične strpnosti, ki naj bi v pravi državi vodili zadržanje večine do manjšine. V nabitno polni župni cerkvi v Škednju, v tržaškem predmestju, je javno, pred pobožnimi slovenskimi Marijinimi častilci, s prepričevalnim ter odsekanim govorniškim zamahom iznesel vrsto pogumnih trditev... S tem večplastnim silogizmom je msgr. Jakob Ukmar hotel potrditi pravico do posredovanja božje besede, namenjene slovenskim vernikom, v slovenskem jeziku. Pri tem se je poslužil sholastične metode: ta je svoje „rationes“ črpala iz Sv. pisma, iz dogmatske in moralne

tradicije Katoliške cerkve in iz naravnega prava, naslanjala pa se je na 'avtoriteto papežev, na "Sylabus" Pija IX., na „Immortale Dei“ Leona XIII, skratka na dokumente, ki so zavračali in obsojali sleherno jurisdikcijo države nad Cerkvijo. Z drugimi besedami Jakob Ukmar trdi naslednje: določati, v kakšnem jeziku naj potekata pridigovanje in liturgija, v nobenem primeru ne pristoji državni oblasti, ampak izključno Cerkvi. Ostremu in jasnemu, četudi včasih brezprizivnemu Ukmarjevemu umu ni ostalo skrito, da predstavlja jezik ne le sredstvo religioznega ali posvetnega sporočanja, ne le kulturno strukturo, marveč da je ena izmed temeljnih vrednot človekovega bivanja, ki „jazu“ omogoča, da se zave svojega mesta v svetu in svoje zgodovinske individualnosti.“

Ukmar pa se je zagovarjal prav 31. maja 1931 pred napadom Prefektуре: „Nisem nikoli bil in nikoli ne bom politični človek in se nisem nikoli izpostavil v političnih bojih ne v času avstrijskega cesarstva in niti po priključku Italiji. Sem samo katoliški duhovnik in skušam opravljati vse svoje duhovniške dolžnosti vestno in natančno. Vsi moji sobratje - slovenski in italijanski - kakor moji cerkveni predstojniki me poznajo kot takega in lahko potrjujejo to mojo izjavo.“

Ukmar ni imel župnijskih dolžnosti, stanoval je v nekdanji škofovi vili v Skednju kar 52 let. Živel je zasebno življenje. Pomagal pa je v župniji. Maševal je vsak dan, na razpolago je

bil vsak dan za spovedovanje. Nekaj časa je bil zaposlen na škofiji. Od leta 1940 je bil član cerkvenega sodišča v Benetkah. V pravu, temeljito izobražen, torej z dvojno univerzitetno diplomo, je večkrat moral tja.

Sestavljal je posebne spomenice in jih pošiljal v imenu slovenskih in hrvaških duhovnikov Vatikanu, škofom (ne italijanskim škofom), tudi kardinalu *Spellmanu* v Ameriko. Zavzel se je za težko usodo našega naroda. Slovenskim in delno tudi hrvaškim duhovnikom (v hrvaški Istri je tedaj deloval duhovnik *Božo Milanović*) je bil vodja, svetovalec in voditelj. V težki preizkušnji fašizma so duhovniki videli v njem edino oporo in se radi k njemu zatekali. Bil je edini, ki je bil "pripravljen" za to nalogo. Nihče ni odšel od njega razočaran, pobit. Vabili so ga na razne verske slovesnosti, za nove maše. Oglašal se je v verskih radijskih oddajah. Pri srcu so mu bile težke razmere semeniščnikov, bodisi v Kopru, kot v goriškem bogoslovju. Verno ljudstvo ga je rado poslušalo. Z enako vnemo in pripravljenostjo se je obračal do izobražencev kakor do preprostega človeka. Pridige je napisal in jih na pamet govoril.

Povojna doba. Tragedija v hrvaški Istri

V povojni dobi izstopa tragični dogodek v hrvaški Istri, v *Lanišču* leta 1947. Tržaški škof *Antonio Santin* ni mogel v Istro, da bi birmal otroke,

zato je poslal Ukmarja kot svojega namestnika. Slovenska in hrvaška Istra sta tedaj spadali k tržaški škofiji. Ukmar je v osmih dneh - od 17. do 24. avgusta 1947 - birmal 8830 otrok, (samo v *Kubedu*, v edini slovenski župniji, je v enem dnevu birmal 888 otrok). Do birme v Kubedu, to se pravi do 22. avgusta, je njegovo delo potekalo brez težav. V ozadju pa je vrelo. Začelo se je naslednji dan, to je 23. avgusta, v *Buzetu*, kjer drhal ni dovolila obreda. Razjarjena in nahujskana množica je kričala in divje razgrajala po cerkvi ter preprečila birmovanje. Duhovniki so se morali zateči v zakristijo.

V Lanišču so domačini omogočili birmo, ker so stražili cerkev in dovolili vstop vanjo le birmancern in botrom. Po birmi je razjarjena množica s silo vdrla v župnišče, kjer se je zgodil zločin. Najprej so umorili Ukmarjevega spremljevalca g. Mira Bulešića (v teku je zanj postopek za proglasitev k blaženim). Župnik Cek se je skrtil in ga tisti dan niso našli, Ukmarja pa so zajeli v zgornji sobi in ga zverinsko pretepli. Vsega krvavega so pustili na tleh, prepričani, da je mrtev. Nekdo je skozi okno zakričal množici: "Gotovo je."

Ukmarjev talar je razjarjena množica iz zadovoljstva, da so ga ubili, metala kot žogo iz rok v roke. Po zaslugi neke faranke je pozneje Ukmar svoj krvavi talar dobil nazaj in po lastni želji je v istem talarju po 24 letih ležal na parah.

V Lanišču je Ukmar dvajset ur hudo ranjen ležal v komi, saj tedanja oblast ni dovolila, da bi ga odpeljali v Trst, kakor

je želela duhovščina. Dan po napadu so ga prepeljali za deset dni v bolnišnico na Reko, nato za nekaj dni v Pazin, pa spet v Reko in nazaj v Pazin, kjer je bil do konca sodnijskega postopka. Med tem je v bolnici in na sodišču preživel osem zasliševanj, ki so trajala tudi do 5 ur nepretrgano. Ko se mu je zdravstveno stanje rahlo izboljšalo, so ga prepeljali v Pazin na sojenje. Laniškega župnika Ceka so obsodili na šest let zopora s prisilnim delom, Ukmarja na mesec dni zopora, drugih sedem laikov pa prav tako na mesečni zapor.

Na Pazinskem sodišču je sodniku, ki ga je vprašal ali želi kaj izjaviti v svojo obrambo, Ukmar odgovori: „*Ne morem si zamisliti, da bi se mi to zgodilo v enem najbolj zapuščenih krajev v Afriki, kaj šele v Jugoslaviji, in to med mojim narodom.*“

Ko se je vrnil v Trst, pa ga je čakala še povsem nepričakovana obsodba njegovega škofa, ki je verjel lažnemu poročanju o sodnem poteku v Pazinu, objavljenem v Primorskem dnevniku. Škof ga je obsodil, kot je Ukmar sam izjavil, ne da bi ga zaslišal. Razmerje med njim in škofom se je umirilo šele, ko je škof prišel v Škedenj in se Ukmarju opravičil.

Načrt Ukmarjevega umora leta 1947 se tako ni uresničil. Ukmar je živel še 24 let in sorojake obogatil s svojimi nastopi, pridigami, pisanjem, govori. V zasebnem svetovanju je pomagal vsakomur, ki je prišel k njemu.

Leta 1959 je po škofovem naročilu izpeljal nelahko delo tržaške Sinode

in poskrbel za objavo sklepov, vse v latinščini. Leta 1969 mu je goriška Mohorjeva družba zdala Mariologijo ali nauk o Božji materi. V tem času je pilil svoje najvažnejše delo, *Eshatologijo ali nauk o poslednjih rečeh*. Knjiga je izšla leto dni po njegovi smrti in po tem, ko jo je pregledal prof. Strle. Iz avtorjevih opomb v rokopisu sledi, da je Ukmar v svojem življenju spovedal 373.896 spovedancev.

Msgr. Jakob Ukmar, doktor teologije, apostolski protonotar, konsistorialni svetnik, vedno duhovnik v pastoralnem delovanju, v šoli in v raznih obveznostih cerkvenega sodišča v Trstu in v Benetkah, je umrl 2. novembra 1971. Pri njegovem pogrebu v Škedenju 4. novembra so se ob žalovanju velike množice duhovnikov in vernikov ponavljale slovenske in italijanske poslovilne besede iz katerih je sledil zaključek: *umrl je svetnik*.

Italijanski verniki o Ukmarju

Omenili smo mnenje italijanskega duhovnika o Ukmarjevi znameniti pridigi iz leta 1931, italijanski škofijski tednik *Vita nuova* pa je ob njegovi smrti zapisal: „*Umril je star 93 let, čast škofijskega klera, duhovnik v najbolj zvišenem in resničnem pomenu... Mala luč, ki se je odkrivala v stiku z ljudmi, njegov prirojeni red, dopolnjen s široko odprtostjo do znanstvenih problemov (zvezdoslovje, matematika itd.), tesno povezanih z njegovo vero. Pristni pogled v posamezni verski problem je postal zanj teološka znanost,*

poglobljena, posodobljena in povezana z obvladanjem antičnih in sodobnih jezikov. Spominjamo se njegovih posegov, pogosto zaključnih, v pastoralnih predavanjih pod škofovim vodstvom. Nudil je vedno svoj osvetljuječi in izčrpni povzetek za zaključek vsake debate, kar je utrjevalo naše občudovanje njegove izjemne pripravljenosti. V dolgi pripravi na škofijsko Sinodo je bil njegov glas najbolj poslušan. Msgr. Ukmar je sestavil dokončno besedilo za poglavja škofijskega prava z jasnostjo njegove ekspresivne latinščine.

Ukmar je bil je zadnji ravnatelj škofijskega konvikta v ufcit. Cattedrale, preden je (leta 1914) iz enotnostnih in finančnih razlogov nastala potreba po predavitvi humanistične priprave duhovnikov v veliki zavod Wirtenberg v Gorici. Proti koncu prve svetovne vojne pa je mala skupina preživelih bogoslovcev zaključevala svojo pripravo na duhovniški poklic v škofovi vili v Škednju, kjer je msgr. Ukmar stanoval. To je bilo v tedanjem negotovem času zanje bogoslovno semenišče. S pomočjo msgr. dr. Tuia, profesorja moralke, je Ukmar pri tem združeval funkcije ravnatelja, ekonomista in profesorja predmetov, od hebrejščine do pastorale. Zaradi svoje globoke kulture in izrednega spomina je ostal pri učencih v trajnem in hvaležnem spominu. S svojo ponižno in skromno držo je odkrival bogato notranjost duhovniške prisotnosti. Ukmar je bil človek, ki je razgibal, drezal, ki je pomagal k dvigu z jasno predstavo o ciljih in z nenehno ljubeznijo do besede

in življenja.” Tako je torej poročal italijanski tržaški tednik *Vita Nuova*.

Ukmarjeva duhovna podoba

Verjetno je največja pisna dragocenost, ki jo je Ukmar pustil za seboj rokopis, dnevniški zapisi, z naslovom “*Lumina e sacris exercitiis a me peractis*” (*Razsvetljenje iz mojih duhovnih vaj*), ki jih je zapisoval od 1. septembra 1903 do julija 1971 tj. do štiri mesece pred svojo smrtjo. Rokopis je intimna osebna izpoved, napisana samemu sebi v latinščini, italijanščini, slovenščini in v stenografski obliki. Takoj na začetku najdemo Ukmarjevo svetniško izjavo:

“Totus sum a Deo, primum ergo officium meum laudare Deum creatorem meum. Totus propter Deum, alium finem non quaeram. Utar creaturis contemplando, usurpando, abstinendo. Tantum - Quantum, quo magis - eo magis.... Confessio sacramentalis est per magnum beneficium. Si coeperis te humiliare, incipe sperare. Breviarium lente et devote et horis statutis. Surgam hora quinta et meditabor per 20 minuta. Praeparationem ad missam et gratiarum actionem faciam in ecclesia. Quavis hebdomada confitebor sincere et dolens. Tentationi resistam statim, confisus Dei auxilio, confugiens in Cor dulcissimi Jesu et invocans Mariam. Quam colam saepe rosarium recitans. Humilitati studebo, presertim in verbis. Molestias perferam in spiritu poenitentiae. Vedno moram biti na čistem, kako je z mojo dušo. Testament urediti... Maledico

diebus, quibus Te, Deus, non dilexi.” V avgustu leta 1904 je napisal:” Quotidie vespere traham me ipsum in iudicium, in examen generale et particulare... Omnia faciam ordinate, ut servem castitatem... Numquam desperare... Quovis mense,” (to piše julija 1905) “per unum diem exercebo in silentio.” (Ves pripadam Bogu, zato je moja prva naloga častiti Boga, mojega Stvarnika. Ves obstajam za Boga, zato ne bom iskal drugega cilja. Z ustvarjenimi dobrinami bom ravnal s premislekom, rabo in odpovedjo. Toliko (jih bom rabil) kolikor (mi pri tem pomagajo), čim bolj, toliko bolj ... Zakramentalna spoved je velika dobrina. Če se pričneš poniževati, začenjaj tudi upati. Brevir (bom molil) počasi in pobožno ter ob predpisanih urah. Vstajal bom ob petih zjutraj in 20 minut premišljeval. Pripravo na mašo in zahvalo po njej bom opravil v cerkvi. Vsak teden bom pristopil k spovedi iskreno in skesano. Skušnjavi se bom takoj uprl v zaupanju na Božjo pomoč, v sladko Srce Jezusovo in v klicanju Marije. Pogosto bom molil rožni venec. Prizadeval si bom za ponižnost, zlasti v besedah. Težave bom prenašal v duhu spokornosti. ... Treba je urediti oporoko... Obžalujem dneve, v katerih, tebe, Boga, nisem ljubil.« V avgustu 1904 je napisal: »Vsak večer se bom s posebnim in splošnim izpraševanjem vesti postavil pred (božje) sodišče... Vse bom tako urejal, da bom ohranil čistost... Nikoli ne smem obupati... Vsak mesec (to piše julija 1905) bom en dan preživel v molku.) (Op.besedilo

v oklepaju je dodano zaradi lažjega razumevanja.)**

Julija leta 1906: "Že sedaj se moram pametno ločiti od vsega, kar ni Bog ali ne pelje k Bogu. Edino le Bog me more docela osrečiti.. En dan priprave na smrt vsak mesec... Uspeh bo odvisen od rednega opravljanja vsakdanjih dolžnosti in od zbranosti." Julija 1907... "Der Priester soll wie der Heiland viel beten und viel arbeiten. In allen Versuchungen Zufluchf nehmen zum Gebet."(Duhovnik mora, kot (njegov) odrešenik, veliko moliti in veliko delovati. V vseh skušnjavah se mora zatekati k molitvi.)

Tako istega leta zaključil: "Saepe dicam rosarium. Feria quinta agam hora adorationis ssmti Sacramenti. Surgam h 41/2, meditatio per 20 minuta, h 12 vespere, post prandium ephemerides, h2 matutimun. Vespere in confessionale – 71/2 coena, dein musica. H 9 cubitum."(Pogosto bom molil rožni venec. Ob četrkih bom opravil uro čaščenja pred Najsvetejšim. Vstajal bom ob 4.30 nato 20 minut meditacije, ob 12. uri večernice (verjetno dnevne ure), po kosilu branje dnevnega časopisja, ob dveh (14) popoldne matutin, večernice v spovednici, ob 7.30 večerja, nato glasba, ob 9 uri zvečer počitek.) K temu dodaja še svoje življenjsko vodilo: »strog s samim seboj, prijazen z vsakomer.«

Ukmarjeve misli, njegovi pogledi na duhovniško službo in na svoje duhovno življenje, so nepretrgana rdeča nit v vsem njegovem življenju. V teh zapisih spoznamo njegovo bistvo. V njih se jasno

zrcali njegova čista in pristna podoba. Predstavljajo se nam kot intimna, osebna izkaznica Ukmarja duhovnika. Znal si je ukazati, vedno je bil strog in natančen s seboj, vedno prijazen v vsemi, tudi z nadležnimi ljudmi. Nikoli ni pokazal vznemirjenja ali slabe volje. Rad se je posmejal. Imel si vtis, da je vedno zbran, v stiku z Bogom. Človek, božja stvar, ga ni razburjal ali raztresal.

Že iz tukaj povedanega jasno sledi, da je bila Ukmarju tuja vsaka sled nacionalizma, ki ga je označeval kot najhujše zlo, saj vzbuja nestrpnost in sovrašтво do drugače mislečega. Takole je povedal v katoliškem tedniku Zarja: »Katoliška Cerkev ne le da dovoljuje svojo narodnost posebno ljubiti, ampak napravi iz te ljubezni prave dolžnosti.« In še: »Posebna ljubezen, ki smo jo dolžni do svojega naroda, nam ne daje pravice sovražiti kak drug naroda. Vse življenje je bilo Ukmarjevo vodilno načelo, da naj bi bila v narodnostno mešani župniji med duhovnikovimi najosnovnejšimi krepostmi pravičnost v narodnih zadevah na prvem mestu«.

Jakob Ukmar na poti k oltarju.

5. februarja 2002 se je na tržaški škofiji

pred tržaškim škofom in ob prisotnosti slovenskih in italijanskih vernikov začel postopek za njegovo beatifikacijo. Zakaj napreduje postopek tako počasi? Slovenskih duhovnikov na Tržaškem je malo in težko je med njimi dobiti člane za škofijsko sodišče za zasliševanje prič. G. škof je trdno obljubil, da bo sam vzel zadevo v roke in da bomo začeli s poslušanjem prič po veliki noči. Naj zaključim predstavitev izjemne osebnosti msgr. Jakoba Ukmarja prav z besedami, ki jih je zapisal v svoj dnevnik duhovnih vaj tri mesece in pol pred smrtjo: *In tako zaključim tudi letošnje duhovne vaje, ki so morda zadnje v mojem sedanjem življenju. Hvala Bogu, da sem jih mogel tudi letos opraviti, hvala mu za vse dobre navdihe, ponižno prosim, naj jih pomaga zvršiti. Sedemdesetletnica mojega duhovništva me spominja, kako mogočno, kako usmiljeno in kako ljubeznivo je Bog peljal moje življenje. Zato pa več zaupanja in manj strahu. Zvest v molitvi, zvest v delu, zvest v križu, zvest sveti Cerkvi želim dozorevati za poslednji božji klic. Ta eshata so blizu; naj me združijo z njim, ki je moj izvor, moja vera, moja ljubezen, moj zadnji cilj, moje vse.*

Konec, 16. julija 1971 zjutraj.

* g. Dušan Jakomin je postulator v zadevi Jakob Ukmar

** za prevod latinskega besedila se zahvaljujemo dr. Rafku Valenčiču

Priporočena literatura:

1. Tomaž Simčič, Jakob Ukmar, Goriška Mohorjeva družba.
2. Alojz Rebula, Jakob Ukmar, apostol sožitja.
3. V septembru se pripravlja sipozij o Jakobu Ukmarju v Rimu.
4. Tržaški oddelek RAI pripravlja dokumentarni film o Jakobu Ukmarju.

Dr. Ivan Merz, Blaženi Hrvat v Kravati (1896–1928)

Prilagojeno po predavanju dr. Marina Škarice na
Teološki fakulteti v Ljubljani, 17. maja 2004

Ivan Merz, laik, izobraženec, "svetnik v Kravati", je Hrvat, ki ga je papež Janez Pavel II. 22. junija 2002 proglasil v Banjaluki za blaženega in za priprošnjaka hrvaški katoliški mladini. Novi blaženi je z bogastvom svojega duha in uma ter z mnogovrstnim delom zapustil neizbrisno sled v Cerkvi na Hrvaškem, vzor in vzpodbuda pa je lahko tudi katoliškemu intelektualcu in mladim izven Hrvaške

Ivan Merz je bil rojen 16. decembra 1896 v Banjaluki, kjer je dokončal realno gimnazijo. Na željo staršev se je leta 1914 vpisal na Vojno akademijo v dunajskem Novem mestu. Ker je bilo vzdušje na Akademiji precej grobo in nemoralno, tega okolja Merz ni mogel prenašati. Odločil se je, da bo to sredino zapustil. Ko je prišel za božične praznike domov, je z veliko težavo pregovoril starše, da je smel zapusti akademijo. V januarju leta 1915 se je na željo staršev na dunajski univerzi vpisal na pravo, čeprav je sam želel študirati filozofijo. V začetku marca 1916 je

bil vpoklican v vojsko. Največ časa je preživel na italijanski fronti in okusil vse vojne strahote. Po koncu vojne leta 1919 se je vrnil na Dunaj in nadaljeval študij. Opustil je pravo in se je vpisal na filozofsko fakulteto. Oktobra 1920 je odšel v Pariz, da bi razširil svoje znanje na Sorboni in Katoliškem inštitutu. V Zagreb se je vrnil 1922 kot povsem zgrajen, liturgično usmerjeni katoliški intelektualec s široko in temeljito izobrazbo, globoko in živo vero. Tako je bil sposoben za voditelja in apostola hrvaške katoliške mladine. Umrli je v Zagrebu v duhu svetosti 10. maja leta 1928. Na smrtni postelji je daroval svoje življenje za hrvaško mladino.

Mertzov znanstveni in kulturni razvoj

Ivan Merz je bil najmlajši v svojem razredu. Že tedaj je kazal izredno nadarjenost, saj je bil na realni najboljši dijak. V zadnjih razredih gimnazije je začel na pobudo svojih profesorjev,

zlasti dr. Ljubomira Marakovića, veliko brati in razmišljati. Lastne sodbe si je zapisoval v dnevnik. Tako so se ohranile dragocene strani iz njegove mladosti o njegovem notranjem življenju, njegovih stremljenjih, težavah in veselju, notranjih borbah in idealih. Želel je postati profesor, vendar se je na željo staršev vpisal na Vojno akademijo in potem na pravo na Dunaju. Akademijo je zapustil predvsem pod vplivom profesorja Marakovića. Ko se je vpisal na pravo, se ni zadovoljil le s tem študijem. Na filozofski fakulteti je vpisal tudi predavanja o slikarstvu ter o hrvaški, srbski, francoski in nemški književnosti, o Danteju, predavanja iz psihologije in pedagogike ter obvezen tečaj latinskega jezika. Veliko je bral romane, novele, drame in pesmi. Obiskoval je gledališče in hodil na koncerte. Zanimal se je za vsa vprašanja, ki so pritegnila pozornost intelektualcev. Proučeval je umetnost, književnost in glasbo. Obiskoval je dunajske muzeje, galerije in salone. Vpisal se je v akademsko katoliško društvo Hrvatska, kjer je sodeloval v razpravah in predavanjih, pri čemer je znal ohraniti kritično stališče. Tako je Merz že v času bivanja na Dunaju postavil temelj svoji literarni, umetniški in znanstveni izobrazbi ter kasnejšim širokim in poglobljenim pogledom v versko kulturo.

Na fronti je v prostem času veliko bral in razmišljal, kritično presojal ter to zapisoval v dnevnik. Tudi v tem času ga je s pismi spremljal in usmerjal prof. Maraković. Želja po novih spoznanjih

je Merza po vojni nagnila, da je opustil študij prava in je na dunajski filozofski fakulteti vpisal predavanja o nemškem, francoskem in angleškem jeziku s književnostjo, predavanja o slovanski paleografiji, psihologiji, etiki, logiki in filozofiji. Obiskoval je predavanja o kulturi, katoliških organizacijah in katoliških gibanjih. Postal je tajnik hrvaškega katoliškega akademskega društva Hrvatska na Dunaju. V društvu je bil zelo delaven. Imel je odmevna predavanja, objavljaj je prve programske članke o katoliškem gibanju in prenovitvenem delu. Tako je že tedaj načrtoval program svojega kasnejšega apostolskega dela med hrvaško katoliško mladino.

Dvoletno bivanje v Parizu je izkoristil za razširitev svojega znanja. Tudi tam je obiskoval predavanja iz francoskega in nemškega jezika in književnosti ter iz klasične latinščine in grščine. Želel je čim bolj spoznati francosko katoliško književnost. Veliko se je gibal v krogih francoske katoliške inteligence in spreobrnjencev. Obiskoval je pomembnejše katoliške prireditve v Parizu in širše po Franciji. Tako je od blizu spoznal francoske katoliške institucije in organizacije, njihovo delo, njihove voditelje in člane. Neverjetno hitro je prodril v najmočnejše pariške intelektualne kroge in se spoznal z vrsto znanih književnikov. Posebej je proučeval življenje in delo francoskih književnikov, zlasti spreobrnjencev in vpliv liturgije na njihovo pisanje. Iz tega je nastala njegova odlična

doktorska disertacija: *Vpliv liturgije na francoske pisatelje od Chateaubrianda do današnjih dni*. Napisal jo je v francoščini, zagovarjal pa na zagrebški filozofski fakulteti. V disertaciji je analiziral preko 500 del francoskih piscev. S svojim neutrudnim delom je postal intelektualec široke izobrazbe. Znal je deset jezikov. S svojim umskim in duhovnim bogastvom je želel pomagati svoji hrvaški domovini, kar mu je v veliki meri tudi uspelo.

Versko zorenje in liturgična usmeritev Ivana Merza

Če pogledamo na celotno Merzovo življenjsko pot, še posebej njegovo versko zorenje in liturgijsko usmeritev, je ta nenavadna in edinstvena. Čeprav izhaja iz katoliške družine, v njej ni dobil globlje verske vzgoje, ampak je bil vzgojen v liberalnem duhu.

Dve osebi sta odločilno vplivali na usmeritev njegovega življenja. Prva je bilo dekle *Greta Teschner*, v katero je bil Merz zaljubljen in ki je tragično umrla. Ta dogodek ga je spremenil, kakor pravi sam, in ga usmeril, da je odvrzel površno pojmovanje življenja. Po Gretini smrti je začel mnogo brati, razmišljati in opazovati življenje pod vidikom večnosti.

Druga oseba je bil njegov profesor dr. Maraković, ki je nanj vplival ne le z besedami, ampak predvsem s svojim življenjem. Profesor Maraković je Merza vzpodbudil, da je prebiral pomembne katoliške knjige in revije, zlasti dunajsko

revijo Gral in knjigo *Die Kunst zu beten* (Umetnost molitve), kar je utrjevalo njegovo vero. Pod vplivom globljega in iskrenega pričevanja katoliških pisateljev, ki jih je prebiral, je postal iskreno veren. Odkril je ideale svojega življenja: Evharistijo, Marijo, Cerkev, v Cerkvi pa po Mariji Jezusa v Evharistiji. Naučil se je moliti. Vzljubil je molitev. Zapisal je, da pomeni moliti verovati in da je vera brez molitve mrtva. Zdi se, da je v času svojega prvega bivanja na Dunaju še doživljal določeno versko krizo. To se pogosto dogaja, posebno intelektualcem, na prehodu iz mladostne vere v vero odraslega človeka. Merz je pri tem zmagal ob pomoči Božje milosti. Njegova intelektualna verska kriza se je končala s trdnim: verujem. V Dnevniku obširno analizira svoje stanje. Trudil se je, da bi razumsko odgovoril na probleme in da bi dal sam sebi razlog in opravičilo za svojo vero. Odločil se je: *aut catholicus, aut nihil* (ali katoličan ali pa nič). Še je moral skozi nekatere notranje borbe, a jih je postopoma premagal s pomočjo molitve in Evharistije.

Merz v krvavi vojni vihri

Večino vojnega časa med letoma 1916 in 1918 je preživel na italijanski fronti. Globoko je doživljal vse, kar se je dogajalo okoli njega. V svoj dnevnik je vestno zapisoval svoja razmišljanja o smislu življenja, o večnosti, odrešenjski vrednosti trpljenja, trpečem Kristusu, skrivnosti Evharistije in moči in

pomenu molitve. V dnevniku se odkriva duša katoliškega vojaka, ki ne ubija, ampak prosi Boga, da mu ne bi bilo treba nikogar ubiti. Bil je vojak, ki je na fronti, kakor vsi ostali vojaki, trpel telesno in duševno. Bil je lačen, trpel je mraz, bil je v nenehni smrtni nevarnosti. Ob vsem tem pa je bil vedno združen z Bogom. Nasprotoval je vojni in ubijanju, ljubil je vse ljudi, posebno majhne, neznanke in uboge. V vojni je bilo zanj najpomembnejše pomagati tistim, ki trpijo. Vedno bolj je razumeval pomen trpljenja v človeškem življenju, saj to pomaga, da spoznamo pravi smisel življenja in minljivost vsega zemeljskega. Merz je ljubil svojo generacijo, ki je občutila breme življenja in trpljenja na bojišču, polnem odrekovanja, bolečin, krvi in umiranja. Vse to je dvigalo njegovo dušo vedno više k Bogu. Ob tem je prišel do sklepa, da edino vera daje odrešenjski smisel vsemu človeškemu trpljenju, da imajo krščanska načela absolutno vrednost in nudijo potrebno moč za prenašanje vojne tragedije. Njegova vera se je na bojišču prečistila in povsem dozorela. Zapisal je, da je hvaležen Bogu, da je sodeloval v vojni, ki ga je naučila to, česar ne bi sicer nikoli spoznal. Iz vojne je prišel trden in gotov v veri ter z željo, da bi svojo vero čim globlje doživljal v liturgiji Cerkve.

Merzova liturgična usmeritev

Očitno je, da je bil Merz, ko je po vojni znova prišel na Dunaj študirat,

že oblikovan vernik, človek molitve, kontemplacije in Evharistije. Njegova molitev je bila občestvena. Tedaj se je začela njegova liturgična usmeritev. Kaj ga je tako popolnoma usmerilo v liturgijo? Njegova globoka in resnična ljubezen do Cerkve, do živega Kristusa v Cerkvi - do Kristusovega skrivnostnega telesa. Povsem se je potopil v skrivnost Cerkve in liturgijo. Kot pravi sin Cerkve je hotel živeti resnično in globoko v Cerkvi in s Cerkvijo. Prepričan je bil, da se to najbolje udejanja v liturgiji in da ne moremo biti pravi sinovi in člani Cerkve, če nismo ljudje molitve, če v liturgiji ne živimo njenih skrivnosti. To je ključ, ki nam odkriva skrivnost Merzove duše in nam pomaga doumeti, zakaj je tako goreče in sinovsko ljubil Cerkev in zakaj je prav v liturgiji tako globoko doživljal zakrament Cerkve. Prepričan je bil, da se bo prav v liturgiji najhitreje in najgloblje potopil v življenje božje milosti.

Iz povedanega nam je jasno zakaj je Merz v času vnovičnega študija na Dunaju in še posebej v Parizu izkoristil vse možnosti, da bi čim globlje prodril v bistvo in razumevanje liturgije. Večkrat je šel v *San Gabriel pri Moedlingu*, kjer je bila velika misijonska šola in kjer je prisostvoval svečanim liturgičnim obredom. Tam je v velikem tednu 1920 opravil duhovne vaje. Te je vodil študentom etnolog *p. Wilhelm Schmidt*, znan in velik učenjak, a tudi človek globoke vere, ki je z velikim navdušenjem in ljubeznijo iz svojega bistva govoril o liturgiji. Te duhovne vaje

so imele velik vpliv na vse udeležence, posebno na Merza. Od tedaj je njegovo življenje nosilo močan liturgični pečat.

Merzovo navdušenje za liturgijo se je še utrdilo in poglobilo v času njegovega bivanja v Parizu. Tam je vsak dan z misalom v roki sodeloval pri maši in prejemal obhajilo v kapeli pri benediktinah v ulici Rue Monsieur ali pri lazaristih v ulici Rue Sevres. Pri svečanih liturgičnih obredih je sodeloval tudi v drugih pariških centrih, znanih po pobožnosti in liturgičnem življenju. Vsi ti kraji so prispevali k Merzovemu nadaljnjemu liturgičnemu oblikovanju, posebno vlogo je imela pri tem kapela benediktink, ki jo je največkrat obiskal. Tja so hodili mnogi francoski in drugi intelektualci, zlasti pisatelji. Imela je velik vpliv na njihovo versko oblikovanje. Nekateri med njimi so se celo spreobrnil, kar je Merza vzpodbudilo, da je začel proučevati življenje francoskih pisateljev, posebno spreobrnjenec z vidika vpliva liturgije. Nastala je njegova že omenjena doktorska disertacija *Vpliv liturgije na francoske pisatelje od Chateaubrianda do naših dni*. Ob delu je še globlje spoznal liturgijo, njen duh in pomen ter njeno vlogo pri oblikovanju vsakega resničnega vernika. Lahko rečemo, da je bila to zadnja faza njegovega liturgičnega dozorevanja in popolne liturgične usmerjenosti. Dober poznavalec Ivana Merza je zapisal, da je imel Pariz nanj najgloblji vpliv, saj mu je *“liturgično poetična Francija zgradila njegovo liturgično svetniško fizionomijo do*

popolnosti“.

Liturgično življenje in apostolat Ivana Merza

Ko se je Merz v jeseni leta 1922 vrnil v Zagreb, se je zaposlil na Nadškofijski višji gimnaziji kot profesor nemškega in francoskega jezika. Ves svoj prosti čas je posvetil apostolskemu delu v mladinskih katoliških organizacijah. Že v decembru 1922 je ob ustanovitvi postal predsednik Hrvaške katoliške zveze. Bil je tudi soustanovitelj, podpredsednik in tajnik Hrvaške orlovske zveze, združenja katoliške moške mladine, ki mu je dal geslo *„Žrtev, Evharistija–Apostolat“*. Zavzel se je tudi za pravilno usmeritev hrvaške ženske mladine. Dosegel je združitev številnih ženskih organizacij Orlic v eno samo organizacijo Zvezo hrvaških orlic. Pomagal je s koristnimi nasveti in tudi drugače.

Merz živi svojo vero s Cerkvijo v liturgiji

Merz se je vrnil v Zagreb liturgično in cerkveno povsem izoblikovan. Mislil, čutil, govoril in živel je v globokem cerkvenem in liturgičnem duhu. Da je pravilno doumel bistvo in pomen liturgije, je pokazal s tem, da jo je pretil v svoje vsakdanje življenje. Kakor vsi pospeševalci liturgičnega gibanja v svetu je tudi on živel s Cerkvijo v liturgiji. Vsak dan je zjutraj najprej 45 minut premišljeval po besedilih dnevne maše,

potem je z misalom v roki sodeloval pri sv. maši in prejel sv. obhajilo. Zmolil je del rožnega venca, v zadnjih letih pa tudi brevir. Obiskoval je sv. Rešnje Telo, bral je duhovno čtivo, zvečer pa si je natančno izprašal vest in pripravil premišljevanje za naslednje jutro. Molil je tudi križev pot. Tako se je skozi cerkveno leto potapljal v življenje Božje milosti in globoko doživljal skrivnost Cerkve. Merz je postal v pogovoru z Bogom velikan duha na kolenih. Pri tem je črpal božjo moč iz neusahljivega vira življenja - sv. Evharistije. To je bilo za mladega laika nenavadno.

Merz in hrvaški orli

Merz je bil prepričan, da je liturgija najboljše sredstvo za duhovno prenovo in življenje v Bogu. Liturgijo in življenje s cerkvijo je postavil za temelj vsega svojega duhovno-obnoviteljskega apostolata med hrvaško katoliško mladino. Ta apostolat je na poseben način posvetil hrvaškemu orlovstvu, ki je zbiralo moško in žensko mladino. Hrvaške orlovske zveze so bile v tesni povezavi z Jugoslovansko orlovsko zvezo v Ljubljani. Po mišljenju orlovskega vodstva v Sloveniji orlovstvo ni bilo cerkvena, pač pa kulturna in telovadna organizacija, neodvisna od cerkvenega nadzora. Zato je lahko v versko-moralni vzgoji delovala neodvisno od uradnega cerkvenega vodstva. Slovenski Orli so odklanjali cerkveno vodstvo. Duhovnik je bil samo

enakopraven z drugimi člani.

Merz je nasprotoval takšnemu pojmovanju orlovstva, zato si je zelo prizadeval in z velikim trudom tudi uspel, da so se hrvaški orlovski odseki ločili od slovenskih in se razvili v samostojna orlovska društva. Tako so proti koncu leta 1923 ustanovili hrvaško orlovsko zvezo kot matično organizacijo hrvaške moške katoliške mladine. Ta zveza je prevzela vlogo hrvaške mladinske katoliške zveze. Merz je kmalu postal glavni organizator, duša in vodja Hrvaške orlovske zveze in Zveze hrvaških orlic. Z očetom Foretičem D J, ki je postal duhovnik Zveze, je začrtal in postavil temelje verske vzgoje hrvaškega orlovstva in vse svoje delo postavil na nadnaravna načela. Orlovstvo je obdržalo kulturno usmeritev in telovadbo kot pri Slovencih, vendar sta njegova aktivnost in apostolat temeljila na uradnih načelih in direktivah Cerkve, papeža in posebno nestranskih Katoliških akcij. Tako sta bila Katoliška akcija in orlovstvo popolnoma odvisna od škofa. Duhovnik je imel pri tem pomembno in nenadomestljivo vlogo. Merz je vzpodbujal člane orlovstva naj ljubijo Katoliško cerkev, škofo in duhovnike, naj varujejo, širijo, uresničujejo in branijo katoliška načela, da vsaj enkrat mesečno prejmejo sv. obhajilo, da redno sodelujejo pri sv. maši, da živijo dosledno življenje resničnega vernika, da gojijo pobožnost, krepostno in neoporečno življenje, da so neprestano po milosti povezani s Kristusom in kot

taki vsem vzor krščanskega življenja.

Merz in hrvaške orlice

Ko je bila leta 1925 ustanovljena Zveza hrvaških orlic, ženska veja orlovstva, se je Merz trudil, da v njihove vrste vnese ideje Katoliške akcije. Bil je prepričan, da ni resnične obnove sveta brez obnove žene. V njihovo glasilo je pisal članke, jim predaval, dajal smernice in tako zelo vplival na življenje članic. Napisal je knjižico z naslovom *Junaško življenje sv. Ivane Arške*, ki jo je postavil Orlicam za vzor. V knjigi je opisal vlogo in dostojanstvo žene, ki bi jo morale Orlice na poseben način uresničiti. Poklic žene je, da ustvari družino. Zato so bile Orlice poklicane, da prinesejo svetost in ljubezen v družino in jo ohranijo. Če pa nimajo družine, morajo ohraniti svojo ženskost. Sodelujejo naj v socialnem in verskem apostolatu, biti morajo v božji milosti, živeti in čutiti morajo s Cerkvijo, ljubiti morajo Cerkev in njen nauk. Orlice naj bodo s svojim prenoviteljskim delom med poedinci, v družinah in v družbi simbol pravega domoljubja. Do smrti naj ostanejo neomajno zveste svojemu katoliškemu apostolskemu programu. Merz jih je nenehno vzpodbujal, naj ohranijo trdno vero in žensko dostojanstvo, da se znajo odpovedovati, obvladovati in si prizadevati za kreposti, da bi bile tako vzor vere in poštenega življenja. S tem je pokazal pravo pot mnogim hrvaškim katoliškim dekletom.

S svojimi knjigami, številnimi članki,

predavanji, govori ter nešteti sestanki je skušal Merz z velikim navdušenjem in krščansko ljubeznijo, predvsem pa s svojim vzornim življenjem, vzbuditi smisel za pristno versko in liturgično življenje. Uspehi njegovega dela in apostolata so bili zelo veliki, žal pa mu je prezgodnja smrt preprečila, da bi naredil še več.

Merzova teološko-liturgična razmišljanja

Čeprav Merz ni sistematično študiral teologije, je vendar z neverjetno gotovostjo prišel do točnih, preroških, liturgičnih in teoloških spoznanj. Omenimo le najpomembnejše.

Po Merzu se v Cerkvi, Kristusovem mističnem telesu, slavi Boga in rešuje ljudi z liturgijo, zakramenti, obredi in molitvijo. Pri tem imajo vsi pripadniki Cerkve svojo vlogo. Vsak na svoj način slavi Boga in priča za Kristusa. Cerkev je po delovanju Sv. Duha najboljša učiteljica prenove. Zanj je liturgija življenje Cerkve, saj je v njej Kristus vedno prisoten. V liturgiji skupaj s Kristusom častimo Očeta v Sv. Duhu. Že na zemlji sodelujemo v nebeški liturgiji, saj se pridružujemo angelskim zborom, ko pojemo Gospodu himno slave, ki jo bomo nadaljevali v nebesih. Zato je Merz poudarjal potrebo po liturgični vzgoji duhovnikov, vseh članov katoliških organizacij in vseh vernikov. Sodelovanje v liturgiji naj bo dejavno in radostno. S takšnim sodelovanjem vstopamo v skrivnost

Kristusa in Cerkve.

Socialna vloga liturgije

Merz je poudarjal socialno poslanstvo liturgije: širjenje miru, enakosti, bratstva, podrejanje osebnih interesov skupnim, medsebojno združevanje ljudi in povezava z nebesi. Liturgija vsebuje nadnaravni mir, mir čistih duš in vesti ter ga širi med ljudmi. V molitvah Cerkve, misalu in brevirju, iz katerih vsak dan molijo milijoni ljudi, cerkev širi ljubezen do miru, ljudi in do Boga. Ker je liturgija po vsem svetu enaka za vse, za bogate in uboge, za učene in neuke, za močne in šibke, je šola enakosti in povezanosti ljudi vsega sveta. Igra vlogo zблиževanja ter uči, da smo vsi bratje in sestre enaki pred Bogom, ki nam je vsem Oče. Po liturgiji postane človek razumevajoč, saj čuti in misli to, kar misli in čuti vesoljna Cerkev. Tako podreja svoje osebne interese obćim.

Sv. maša, srce liturgije in središće dneva

Merz je bil prepričan, da je sv. maša srce liturgije in mora biti središće dneva in da brez nje ni pravega verskega življenja. Zato je najveć pisal o aktivnem sodelovanje pri sv. maši, o sv. obhajilu, uporabi misala in o gregorijanskem petju. Mašne molitve so književne in glasbene mojstrovine. Peta maša je bila zanj ideal, ker se je pelo tudi pri zadnji večerji. V prvih stoletjih kršćanstva so verniki pri mašah vedno peli izmenoma

z duhovnikom. Peta sv. maša bolj ustreza dostojanstvu obreda. Petje pa nas tudi bogati in nas medsebojno povezuje ter nas isti z nebeškimi glasovi, ki hvalijo Boga. Petje mora biti liturgićno, ustrezati mora posameznim delom maše, liturgićnemu času in dnevnu prazniku. Zato ne bi smeli peti pesmi, ki nimajo nič skupnega z mašo ali pa niso v liturgićnem duhu. Merz je neprestano vzpodbujal in opozarjal, da je treba pri maši aktivno sodelovati z misalom v roki, moliti z duhovnikom in ne kakih drugih molitev. Pri sv. maši naj bi prejeli tudi sv. obhajilo, saj brez njega naše sodelovanje ni popolno. Sv. obhajilo je vrhunec liturgije in mora biti središće vernikovega življenja. Tega so se zavedali prvi kristjani. Sv. obhajilo so prejemale pri vsaki sv. maši. Sv. Evharistijo so nosili tudi domov in na potovanja, če niso sodelovali pri sv. maši.

Moliti in peti s cerkvijo

Ivan Merz je vedno poudarjal, da bi morale biti tudi vse naše osebne molitve liturgićne in ne sentimentalne. Naša pobožnost je prava in učinkovita, če je liturgićna, to je, če se drži tistih oblik, ki jih je Cerkev določila kot oblike molitve in duhovnega življenja. Tako je tudi osebna molitev, če je liturgićna, istočasno univerzalna in socialna. Priporoća se skupna liturgićna molitev, saj utrjuje zavest, da smo si med seboj bratje in sestre skupnega nebeškega Oćeta.

Merz je veliko pisal o obnovi cerkvenega petja. Poudarjal je, da je Cerkev vedno pela, v katakombah in zunaj katakomb. Če se cerkveno petje zanemarja, se zanemarja sveta in pomembna cerkvena tradicija. Ko obnovljamo krščansko življenje, obnovljamo cerkvene običaje in cerkveno tradicijo, torej cerkveno petje. Prednost je dajal gregorijanskemu petju, pristajal pa je tudi na vokalno polifonijo. Menil je, da je treba negovati tudi ljudsko petje, ker je izraz narodovega bogastva.

V začetku je v liturgiji dajal prednost staroslovanskemu jeziku. Že pri 22 letih je kar odločno zastopal mišljenje, da bi morala Cerkev v liturgiji uvesti in obdržati nacionalne elemente in lastnosti posameznih narodov, ter tudi narodni jezik, saj bi jo tako približala miselnosti in običajem teh narodov. Po njegovem mnenju bodo tako slovanski narodi lažje prišli v edinstvo s Katoliško cerkvijo. To jih bo osrečilo, sami pa bodo Cerkev obogatili in prispevali k njenemu razvoju specifičnih vrednot in ji pomagali da razširi svoje mednarodno obzorje. Običaji in lastnosti posameznih narodov bodo v prihodnje prišli v Cerkev bolj do izraza in pomagali, da bodo posamezne resnice zasijale v pravi luči in polni veličini. To bi imelo ekumensko vrednost. Kasneje je Merz pod vplivom *don P. Guerangera* zastopal mišljenje, da je latinščina edini cerkveni jezik.

Ivan Merz, vizionar konciljske in pokonciljske obnove

Menimo, da je v modernem liturgičnem gibanju Ivan Merz edinstvena oseba. V drugih deželah so začetniki podobnih gibanj vedno veliki samostani ali znani duhovniki oziroma redovniki. Na Hrvaškem je to zelo mlad katoliški intelektualec, laik. Svoj mnogovrsten apostolat je razvil v slabih šestih letih, štirideset let pred II. vatikanskim koncilom. Pri tem je bil brez potrebnih sredstev, brez sistematične teološke in liturgične izobrazbe, nihče ga ni uradno podpiral. Imel je celo veliko nasprotnikov.

Preseneča dejstvo, da je Merz toliko naredil v tako kratkem času in tako mlad, saj je umrl že pri 32 letih. Kljub temu najdemo pri njem povsem izvirne ideje, pomembne in nepričakovane za tisti čas. Predlagal je mnogo novih idej in izpeljal aktivnosti, ki so bistvene za versko in liturgično obnovo. V tistem času teh idej še niso mogli razumeti, saj so večkrat izgledale revolucionarne. Danes pa vidimo, da se skoraj vse njegove ideje in razmišljanja skladajo s tistimi, ki jih vsebujejo koncilski in pokoncilski dokumenti kot vodilo obnove in avtentičnega krščanskega življenja in imajo tako trajno vrednost. Merz se nam kaže kot jasnovidec, napovedovalec novih časov v Cerкви, liturgiji in krščanskem življenju, časov, ki so dobili potrdilo in novo spodbudo z II. vatikanskim koncilom in se uresničujejo

v našem pokoncilskem času.

Ivan Merz, vzor, spodbuda in kašipot katoliškim laikom

V tej kratki predstavitvi življenjske poti in apostolskega delovanja dr. Ivana Merza spoznamo izrednega in zaslužnega laika, ki je z osebnim prizadevanjem uspel ustvariti to, kar je že v Parizu postavil za pravilo svojega življenja. Tedaj je namreč pisal svoji materi: *“Katoliška vera je moj življenjski poklic.”* Zares je na izreden način živel svojo vero in ustvaril ideal evangeljske svetosti življenja. Zato je lahko danes zgled, posebno katoliškim laikom, kako se je treba prizadevati in delovati v širjenju radostnega evangeljskega sporočila in dosledno živeti svojo vero. Merzu je to uspelo. Znal je neustrašno širiti in braniti svoje ideje tudi tedaj, ko to ni bilo lahko, ko je zadel na prepreke, na nerazumevanje in upiranje. Ob tem se je moral pogosto odpovedati samemu sebi.

Tak je bil Ivan Merz, mladi laik, intelektualec, vernik, apostol hrvaške katoliške mladine, ki je zapustil neizbrisne sledi v domovini. Ker je živel in pričal evangelij, njegovo delo ni propadlo. Na Hrvaškem živi še po svoji smrti, saj je mnogim postal vzor. Njegovo delo in prizadevnost, njegova teološko liturgična razmišljanja, njegovi nauki in spodbude so še vedno program mnogim generacijam. Njegov duh še danes živi in deluje v dušah hrvaških

katoličanov, ki jim je pokazal, jim še vedno kaže in jim bo kazal pot duhovne, liturgične in verske obnove. Sedaj še bolj, ker je proglašen za blaženega.

Pričanje laika italjana prof. dr. T. Federici-ja

Dr. Tommaso Federici, laik Italijan, profesor na papeškem liturgičnem inštitutu sv. Anzelma in na teološki fakulteti za nauk vere v Rimu, je napisal doktorsko disertacijo o Ivanu Merzu. Tako je spoznal njegovo osebo in delo. Bil je začuden in navdušen. Zapisal je: *“Oseba in delo Ivana Merza presenečata takoj, ko se jima človek približa. Zelo me navdušuje, ko pišem disertacijo o njem. Ob tem se težko izognem njegovemu vplivu. Nemogoče je, da se ne bi česa naučil. V tem mladem laiku je združen izredno prodoren genij in veliko znanje. Njegova nadarjenost in intuicija mu omogočata, da takoj prodre v resnične probleme duha družbe in prihodnosti. Več kot štirideset let prej je zaznal, seveda ne v popolnosti, kar je sankcioniral II. vatikanski koncil predvsem na področju popolne obnove krščanskega življenja. Kot laik in kristjan, začetnik obnove, zasluži občudovanje in naklonjenost. Njegov nauk je model resnice, jasnosti in resničnosti, od katerega se je pisec teh vrstic naučil veliko pomembnih dejstev. Mi profesorji papeškega liturgičnega inštituta smo polni občudovanja liturgičnega nauka Ivana Merza. Kot*

laik, edini od začetnikov liturgičnega gibanja in obnove modernega časa, Ivan Merz, zasluži, da ga imenujemo, ljubljani, dragoceni sin Cerkve in da ga predlagamo za vzornika žive, resnične in moderne svetosti.“

Ivan Merz, blaženi s kravato

Ivan Merz sporoča vsem ljudem dobre volje, da tudi njemu svetost ni bila dana že v detinstvu. Neutrudno se je prizadeval ter uspel z mnogo odpovedovanj in z božjo milostjo živeti v Kristusovi ljubezni in z lastnimi besedami in življenjem pričati zanj. Kdor živi s Kristusom, živi sveto in mu je smrt dobiček v končnem zedinjenju z Njim. Merz mu je posvetil vse svoje življenje. Bil je prepričan, da živi z njim, zato je sprejel tudi smrt, čeprav še mlad, mirno. Ko je začutil, da se mu bliža smrtna ura je napisal v svoji oporoki: „Umrl sem v miru katoliške

vere. Življenje mi je bil Kristus in smrt dobiček. Pričakujem Gospodovo usmiljenje in popolno posest presvetega Srca Jezusovega.. Miren sem, ker bo moja duša dosegla cilj, za katerega je ustvarjena. V Kristusu Bogu.“ Ivan Merz je v življenju pokazal in tudi po smrti še vedno kaže pot h Kristusu. To je pot življenja v krščanski svetosti. Zato je Božja Previdnost hotela, da je med tolikimi znanimi obnovitelji liturgije in verskega življenja v Katoliški cerkvi doslej proglašen za blaženega edino Ivan Merz, sin majhnega, vernega hrvaškega katoliškega naroda. Tako je Merz vzor, spodbuda in priprošnjik ne le vernikom hrvaškega naroda, ampak vesoljni Katoliški cerkvi. To ni majhna sreča in ne majhna spodbuda za liturgijo, za liturgično gibanje, za vse liturgike, za duhovno obnovo Katoliške cerkve in posebno za katoliške laike. Papež Janez Pavel II. nam je podaril Ivana Merza, da prosi za nas in da ga posnemamo.

Prevod: Nika Šilc in Jožica Dolenšek

*Akademiku Alojzu Rebuli
iskreno čestitamo ob prejemu nagrade
Kresnik*

Justin Stanovnik

Edvard Kocbek in (kulturna) herezija

Kocbekovo sodelovanje v revoluciji med vojno se da razložiti tudi iz njegovih dveh predvojnih stavkov: »Krščanski socialist, delujoč v drugih organizacijah je tleča prižigalna vrvi, do smodnika vodeča, je svet zase, revolucionar, ki pripravlja nov dan.« in »Vse herezije in odpadki so bili navadno očita dejanja, duhovno junaštvo prepričanih ljudi, ki se po svoji vesti odločajo za večjo in boljšo resnico, meščanski odpad pa je zahrbtn, skrit« Ta, drugi, stavek ali bolje, njegov del, je šel v slovensko kulturno zgodovino. Škof dr. Gregorij Rožman je namreč čutil, da je »po vsebini in obliki zmožen vzbuditi v čitateljih krivične sodbe o Katoliški cerkvi in mržnjo do nje,« zato je v ljubljanskem Škofijskem listu dne 2. avgusta 1937 med drugim izjavil: »Stavek: Vse herezije in odpadki so bili navadno očita dejanja, duhovno junaštvo prepričanih ljudi, ki se po svoji vesti odločajo za večjo in boljšo resnico,«, je, kakor je zapisan, popolnoma zmoten in nasprotuje stališču in nauku Katoliške cerkve«.

Kulturna herezija

Zdi se, da nam predvsem drugi

stavek daje možnost, da prodremo do fenomena Kocbek, posebej pa nam pomaga odgovoriti na vprašanje, ali je bil Kocbek v posesti »etičnih, filozofskih in družbenih dognanj« in ali je zaznaval realne »razvojne težnje svoje dobek«. Izhajamo iz besede herezija, ki jo, kot da bi slutil, da določa njegovo lastno duhovno in idejno bit, uvede Kocbek sam. Herezija danes pomeni ločitev ali odpad, izvorno pa grška beseda *hairesis* ali latinska *haeresis* pomeni izbiro. Heretik je človek, ki izbere.

Kaj pa izbere, kaj je predmet njegove izbire? Če vse prav premislimo, bomo nazadnje dejali, da izbere sebe, da se odloči za sebe – za slutnjo, ki je vzbrstela v njem; za resnico, ki je spregovorila v njem, za uvid, ki je zasijal v njem in ga razsvetlil; za vzgon, ki se je sprožil v njem: z eno besedo, za sebe. Za sebe pa vedno pomeni tudi v nasprotju s prepričanjem in védenjem, ki se je zgostilo v institucijah zunaj njega. Samo zaradi specifičnosti evropskega razvoja mislimo, kadar govorimo o hereziji in heretikih, predvsem na Cerkev. Po sebi pa se heretiki odločajo za sebe tudi v razmerju do drugih družbenih entitet kulturne in civilizacijske zavesti.

Kocbek je izbral sebe v razmerju,

odnosno v nasprotju z ustanovami obstoječe tradicionalne katoliške kulture. Tudi do Cerkve, če izvzamemo njeno odrešensko srž in se omejimo na njeno konkretno družbeno postavitev. Torej ni bil heretik v uveljavljenem religioznem pomenu besede – v tem pogledu je bil celo pripadnik –, bil pa je heretik v kulturnem in najširšem političnem pomenu te besede. V potrditev teh spoznanj se lahko spomnimo na njegov boj za enkratnost človekove eksistence, za intenziteto osebnega in individualnega obstajanja, v nasprotju s prerogativi splošnega uma in v nasprotju z univerzalnimi in kozmopolitskimi političnimi normami. Integralni facit njegovega jezika to potrjuje.

Sedaj razumemo, zakaj Kocbek ni imel »etičnih, filozofskih in družbenih spoznanj«, pridobljenih z metikulozno raziskavo empirije, usklajenih z zahtevami splošnega uma. Njegovi etični, filozofski in družbeni nazori so bili le tiste točke obstoječe družbene zavesti, h katerim ga je nosil njegov lastni, osebni, izvorni vzgon in ki jih je sprejel zato, ker mu jih je ta vzgon pokazal. Iste vzgonske sile so mu tudi razodevale »razvojne težnje njegove dobe«. In ker se je imel v logiki svoje heretične samoizbranosti za normo sveta, jih je imel za resnične in objektivne. Kako zelo se je zmotil, bomo, upam, lahko še povedali.

Etika odgovornosti in etika vesti

Januarja revolucionarnega leta 1919

je imel na prošnjo Svobodne zveze Münchenskih študentov slovit sociolog Max Weber predavanje z naslovom: *Politika kot poklic*. Potem ko je razložil nastanek moderne politične birokracije, se je dotaknil tudi vprašanja njenih etičnih možnosti. Tu je Weber navedel distinkcijo, ki se nam zdi metodično zelo produktivna, zlasti pa je kot naročena za potrebe našega razmišljanja. Weber pravi, da obstajata dve etiki: *etika vesti* (*Gesinnungsethik*) in *etika odgovornosti* (*Verantwortungsethik*). »*Jasno moramo povedati, da vsako etično orientirano ravnanje lahko stoji na eni od dveh med seboj bistveno razlikujočih se in neukinljivo nasprotujočih si načel: lahko je orientirano po etiki vesti ali po etiki odgovornosti.*« (Etika vesti morda ni najboljši prevod, mišljena je etika osebnega prepričanja, ki se ne ozira na to, kaj pravi objektivni svet zunaj.) Posledice aktualiziranja enega ali drugega etičnega načela Weber povzema takole: »*Če so posledice iz čiste vesti (čistega prepričanja) izhajajočega ravnanja slabe, potem ni odgovoren delujoči človek, ampak svet neumnih ljudi ali pa božja volja, ki je tak svet ustvarila.*« Za drugo etično načelo pa dodaja: »*Iz etike odgovornosti delujoči človek pa že vnaprej računa na defekte povprečnih ljudi in ne misli, da sme posledice svojega ravnanja, v kolikor bi jih lahko bil predvidel, valiti na druge.*« Weber se v politiki zavzema za etiko odgovornosti. V zvezi s tem pravi: »*V politiki sta nazadnje samo dva naglavna greha: nestvarnost in – kar je pogosto, a*

ne vedno, identično – neodgovornost«. Za etiko vesti ali prepričanja pravi sicer, da je, če je izražena tako, kakor jo je izrazil Luter (*Tu stojim, ne morem drugače*) »neizmerno pretresljiva.« V politiki, kjer vlada sila, pa je pogosto drugače. »*V resnici ima etik vesti tu eno samo možnost: zavreči dosledno vsako ravnanje, ki uporablja npravstveno nevarna sredstva*«. V praksi pa je često tako, da se etik vesti pogosto spremeni v hiliastičnega preroka – v preroka popolne odrešenosti – in, čeprav je še nedavno oznanjal ljubezen namesto nasilja, kliče sedaj k nasilju – »*k poslednjemu nasilju, ki bo imelo za posledico konec vsega in vsakega nasilja*«. Ob teh besedah ne moremo kaj, da ne bi pomislili na Kocbekov vpis v dnevniku nekaj dni po umoru bana Marka Natlačena. V Webrovem teoretskem delu etike smo torej našli kongruentno dopolnilo k možnostim, ki smo jih sami izvedli iz pojma heretičnosti.

Prestop etične meje v dveh evropskih knjigah

V nemškem prostoru sta pozneje izšli dve knjigi, ki danes delujeta kot odmev na dvojnost etičnega prestopa, ki ga je odkril in utemeljil *Maks Weber*. Eno je napisal nemški romantični marksist *Ernst Bloch* in ima naslov *Das Prinzip Hoffnung* (Načelo upanja). Upanje je pričakovanje človeka ali njegova želja, da se bo od neskončnih možnosti, ki obstajajo v svetu resničnosti, udejanjila tista, ki bo pomenila človekovo zadnjo

svobodo in konec izkoriščanja človeka po človeku: to bo takrat, ko bo prišlo do velike združitve med subjektom in objektom, med snovjo in duhom, ko bo ukinjena dvojnost, v katero se je razšla prvotna bit. Ta možnost je realna, ker utripanje kozmosa teče v njenem ritmu. Uresničil pa jo bo človek tako, da bo uresničil sebe: to bo takrat, ko bo odpravil nasilje, nasprotje med zgodovino in naravo. To spravo, to prihajanje k sebi je Bloch imenoval utopijo in jo postavil za bistveno človekovo zadevo: to je upanje, ki ga nosijo sile romantičnega hrepenenja in sile Marksovih znanstvenih napovedi. *Joachim Fest* (*Der zerstörte Traum – Strte sanje*, Berlin 1991) govori o velikem vplivu, ki ga je Bloch imel na nemško mladino, predvsem v času, ki ga je po begu iz vzhodne Nemčije preživel v Tübingenu. Fest govori o Blochovi »*jezikovni magiji*« in njegovi »*neustavljivi karizmi*«. Tako je učinkoval zaradi brezpogojnega prepričanja vase. Fest navaja enega njegovih stavkov: »*Kdor mene odklanja, je že obsojen pred zgodovino*.«

Ob tem se bo mogoče tudi kdo od bralcev, kakor smo se mi, spomnil na izbranost, ki jo je Kocbek čutil v sebi. Na Kocbeka nas spominja tudi trdoživost in odpornost Blochove vere. Še v starosti je računal na revolucionarni potencial francoskega in italijanskega proletariata, čeprav so se nekdanje razmere že davno spremenile. Na Kocbeka nas spominja tudi okoliščina, da ga usode ljudi niso bistveno zanimale, da se dvom v njem ni oglasil, niti beseda sočutja do žrtev.

To nas spominja na Kocbekovo čudno suverenost in superiornost nad bolečino sveta.

Druga od obeh knjig, ki spominja na Webrovo etično shemo, pa je *Das Prinzip Verantwortung – Načelo odgovornosti*, ki jo je napisal *Hans Jonas* in je izšla proti koncu 70. let. Knjiga razmeroma malo znanega judovskega filozofa je bila sprejeta z velikim aplavzom in velikim navdušenjem, na kar kaže tudi Nagrada nemškega knjigotržtva, ki jo je zanj dobil avtor. Jasno je, da je knjigo svet, zlasti Evropa, potrebovala. Jonas se zavestno postavlja v nasprotje z Blochom. »*Načelu upanja postavljam nasproti načelo odgovornosti.*« Kaj je odgovornost? »*Odgovornost je skrb za drugo bit, spoznana kot dolžnost, ki postane, zaradi ranljivosti biti, zaskrbljenost.*« Tej skrbi se človeku ni dovoljeno izogibati posebej danes, ko se je mnogo manj mogoče zanašati na to, da bodo »*človekove zadeve same po sebi ugodno potekale*«. Stvari so se tako razvile, da je postala »*etika zgodovinske odgovornosti prva dolžnost*«. Jonas postavlja novo načelo: »*hevrstika strahu*« – zahteva po vstopanju v svet z rešpektom. Govoreč o strahu, pripominja Jonas, da misli na utemeljen strah in nikakor ne na nekako malodušje. Toliko na kratko o knjigi, ki začuda še ni bila prevedena v slovenščino.

Ukinjanje institucij je ukinjanje civilizacije

Kocbek je mislil, da ustanova človeka

omejuje tako, da ga pozunanja in mu jemlje notranjo, izvirno človeškost. Tako knjižjo njegovi izvorni, Kocbek bi rekel stvariteljski, impulzi za dejanje, ki je avtentičen način njegovega vstopanja v svet. Ustanova človeka sicer v celoti ne ukinja v njegovem družbenem aktivizmu, a ga usmerja in tako preprečuje, da bi stvariteljsko deloval v soju svojega enkratnega razumetja sveta. Tako velik je Kocbekov odpor do ustanove, da v hereziji, ki se utegne v njem skrivati, ne vidi nič nevarnega in ji pritrjuje. Med ustanovami, do katerih Kocbek izkazuje svoje rezerve, je tudi Cerkev, ne, kot smo rekli, v njeni transcendentalni odrešenjski drži, ampak v njeni družbeni postavitvi.

Na tem mestu bi se nam zdelo škoda, če ne bi omenili nekega razmisleka iz eseja, ki ga je objavil *Leszek Kolakowski* v zbirki *Die Moderne auf der Anklagebank – Moderna na zatožni klopi* (Manesse, Zürich). Razlog je seveda v tem, da imamo Kolakovskega za najzanesljivejšega opazovalca razvoja civilizacije. Kolakowski pravi, da se je morala krščanska misel skozi vsa stoletja spopadati s heretičnimi tendencami, ki so bile v tem, da so eno od dveh nasprotnih možnosti, ki so se pojavljale v kulturi, tako poudarjale, da je druga možnost včasih povsem izginila. Vse je šlo po isti shemi. Kolakowski navaja nekaj takšnih nasprotij: *človeškost Jezusa Kristusa proti njegovi božanskosti; človekova svoboda proti milosti in predestinaciji; črka proti duhu; zveličanje po delih proti zveličanju po veri; država proti*

Cerkvi itd. Ravnotežje med temi pari se je s herezijami kar naprej rušilo. "In za kar je v tem težavnem ravnotežju v resnici vedno šlo, niso bile obsodbe in ječe in grmade za uporne duhove, vedno je v resnici šlo za usodo civilizacije."

Kolakovski svojo trditev tudi ilustrira takole. Če se človek vda manihejstvu, tako da ima svet za kraljestvo demonov, za prostor, v katerem se ne more kaj vrednega zgoditi, potem že izraža tudi ravnodušnost do vsega, kar se dogaja v civilizaciji: vsa profana zgodovina je nič. Če pa podleže nasprotni skušnjavi, če zapade panteizmu, in svet, kakor je, povzdiguje in noče videti vsepovsodnosti in resničnosti zla, s tem slabi ali ubija voljo, ki je potrebna za obvladanje snovi. Toda krščanska misel se je stalno gibala med obsodbo sveta in pobožanstvenostjo sveta. »In čeprav je zlahka mogoče najti svetopisemske citate za oba ekstrema, je glavni tok zahodnega krščanstva vedno vztrajno iskal formulacije, da se je mogel izogniti neizogibni izbiri.« **Kolakovski pravi, da je Evropa po dolgem iskanju v krščanstvu našla mero, s katero je mogla razviti svoje znanstvene in tehnične sposobnosti. Ta modrost je izražena v naslednji maksimi: »Ostati v odnosu do fizičnega sveta nezaupljiv, a ga ob tem pavšalno ne obsojati za nekaj zavrženega; do te mere pa vendarle, da je v njem mogoče videti nasprotnika, ki ga je treba ukrotiti.«**

V takem gledanju Kolakovskega vidimo utemeljitev pristanka na ustanovo, ne samo na Cerkev – tu je šlo za Cerkev – ampak tudi na vsako drugo

ustanovo. Ustanove se sicer kvarijo, lahko postanejo krivične in nasilne, kdaj pa kdaj lahko tudi degenerirajo, tako da so povsem neuporabne; toda ustanova kot ustanova ostaja način, kako civilizacija obstaja kot prostor človekove normalnosti. Kocbek je do ustanov, ki so se izoblikovale v civilizaciji po zakonih, ki so vladali v njej, stopil najprej v kritično razdaljo, nato pa jih je začel zanikovati in se nazadnje odločil, da se pridruži tistim, ki so imeli v sebi voljo in moč, da jih uničijo. Zato ga je zadela kazen, ki pa je Kocbek v resnici – tako je bil vseskozi ves v sebi – nikoli ni razumel, kaj šele, da bi jo ponižno sprejel. Kazen je sicer imela svojo govorico in je zato bilo kljub vsemu čudno, da je ni videl, saj se je poleg vsega pojavila v obliki kričeče ironije: ko stare ustanove še niso povsem odšle, se je že znašel v novih, ki so kazale nedvomne znake ustanov, a so bile divje, narejene po navdihu, ki s civilizacijo ni imel nobene zveze. Niti to, da ga je nova ustanova izločila, kar stara ni nikoli naredila, ga ni prebudilo, tako zelo je bil ves v sebi. Nekoč se je bilo moralo nekaj zgoditi. Obiskala ga je ate - boginja slepote. Predstavila se je za boginjo daljnosežnih prerokb, a je bila v resnici tista, ki je delila slepoto. Preden je odšla, mu je pustila svoje žalostne darove.

Dostojevski in etični prestop v Besih

Ko smo v tistem tednu v septembru

nekoliko več razmišljali o Kocbeku, se je pojavilo pred nami neko drugo ime in neka druga zgodba. To se je zgodilo skoraj nujno, zaradi sličnosti in drugačnosti hkrati. Ime je svetovno znano, *Fjodor Mihajlovič Dostojevski*, zgodba pa je vsebina njegovega romana *Besi*. Oglejmo si nekoliko to sličnost in drugačnost.

Zgodaj leta 1869 se je med ruskimi emigranti – anarhisti na Zahodu pojavil nov človek, Sergej Nečajev, ki je z novostjo svojih nazorov, z močjo svoje mladosti in drznosti vzbudil med njimi velike upe. Bakunin, Ogarev, Serebrennikov, ki so jim moči že pešale, so ga še istega leta jeseni poslali nazaj v Rusijo, z velikimi načrti in vsemi opolnomočenji. V Moskvi je organiziral tajno peterko in z njo uprizoril prvi revolucionarni umor. Neke noči so študenta Ivanova, ki se je začel od skupine odmikati, v parku moskovske agronomske šole ubili. Dostojevski je še istega leta v neki dresdenski knjižnici prebral novico o tem umoru. In tedaj se je zgodilo to, kar je tako drugačno od sicer slične slovenske zgodbe. Dostojevski je v trenutku videl notranji značaj tega dejanja, pa tudi značaj družbe, v kateri se je to dejanje moglo zgoditi: videl je ne samo storilce dejanja, ampak tudi celotno duhovno geografijo ruske družbe, v kateri se je zločin pripravljala in slednjič tudi izvršil. Čez dve leti je izšel roman *Besi*, v katerem je to videnje bilo podano z eno od najmogočnejših pripovedi, kar jih pozna svetovna literatura. V slovenščini ima roman isto

ime kot v ruščini, *Besi*, v angleščini pa, nemalo poučno, med drugim tudi *The Possessed – Obsedeni*. Kmalu bo 150 let od njegovega nastanka, a je to, po našem skromnem mnenju, najboljši roman o nastanku in prodoru komunizma. Tudi našem. Med branjem se nam z vsako novo sliko utrinjajo nove asociacije: kakor da bi to že od nekod poznali.

Ambient romana je neka ruska gubernijska družba. Tu se nenadoma pojavi skrivnosten človek, Pjotr Stepanovič Verhovenski, sicer sin znanega lokalnega intelektualca in liberalca stare sorte. To ime mu daje vstop v družbo. Kmalu zaslutimo, da je ta človek promotor tajne organizacije. Okoli njega se začne zbirati mladina, ki s svojo prešernostjo osvaja ključne družabne točke v mestu. Povsod jih z veseljem sprejemajo, celo – in morda najraje – pa gubernatorjeva žena Julija Mihajlova. Njihov stil obnašanja je predrznost in nespoštljivost, a čim več je v njih predrznosti in nespoštljivosti, tem bolj jih cenijo in tem bolj si jih želijo. Vsem se zdi, da so ti ljudje nekaj posebnega, znanilci nove dobe. V provincialni družbi, zlasti v vrhovih, se oglašajo skrb, da ne bi zamudili velikih sprememb, ki so mogoče na obzorju. Značilne so besede Julije Mihajlove: »Je že res, da sprejemam in razvajam mladega Verhovenskega. Nepremišljen je, vendar še mlad.« Gospa gubernatorka hvali celo družbo takole: »Vpijejo, da so komunisti, po mojem pa jih je treba priznavati in jih imeti v časteh.« Varvaro Petrovno, eno glavnih ženskih figur

v romanu, sicer trezno aristokratino, vidimo, ko hodi po obiskih in nastopa z govorancami, iz katerih nezgrešljivo veje duh Verhovskega. Najbolj zanimiv – nam pa tudi najbolj znan – je pisatelj Karmazinov, »najpametnejši človek vse Rusije«. Dostojevski pravi: »Veliki pisatelj je bolno trepetal pred novejšo revolucionarno mladino in ker ni poznal zadeve, si je mislil, da so v njenih rokah ključi do ruske prihodnosti, zato se je poniževalno prilizoval, še posebej zato, ker se zanj sploh ni zmenila.« Povsod je razlagal, da Rusija, kakršna je, nima prihodnosti in da je zato na strani gibanja, ki ga pripravlja ta mladina. Koliko pa je pomenil v očeh prevratnikov, pa vidimo iz tega, kako je z njim opravil Verhovenski, ko je Karmazinov hotel vedeti, kdaj bo vstaja: »Prve dni prihodnjega maja se bo začelo, za mali šmaren pa bo že vse opravljeno.« Vrhovenski vidi poglobitveni pogoj za revolucijo v moralni destabilizaciji družbe. Nikolaju Vsevolodoviču Stavroginu, ki ga hoče pridobiti za vodja gibanja, to takole razloži: «*Poslušajte, vse sem jih preštel: Učitelj, ki se z otroki norčuje iz njihovega Boga in njihove zibelke, je že naš. Advokat, ki brani omikanega morilca s tem, da je bolj razvit od svojih žrtev in da si ne more kaj, da ne bi ubijal, če hoče priti do denarja, je že naš. Šolarji, ki pobijajo kmeta, da to doživijo na lastni koži, so že naši. Porotniki, ki vsepovsod oproščajo hudodelce, so že naši. Državni pravnik, ki trepeta na sodišču, da je premalo liberalen, je že*

naš. Upravitelji, pisatelji, o, vse polno je naših, strahotno veliko jih je, pa se še sami tega ne zavedajo.» Ko Stavrogin razmišlja, zakaj ga Verhovenski hoče imeti za voditelja, v nenadnem spoznanju zagleda, da je to zato, ker misli, »da sem nenavadno sposoben za zločin«.

Verhovenski je ne samo temeljit, ampak tudi velikopotezen. V gostilni se sestane z oficirji krajevne garnizije. O tem sestanku pozneje takole poroča v krožku prijateljev: »Pogovarjali smo se o ateizmu in kajpak odstavili Boga. Kar cvilili so od veselja.« Tu pa je sedaj mesto, za katerega se nam zdi škoda, da ga ne bi navedli, čeprav z našo pripovedjo nima tesnejše zveze. Kar namreč sledi, je eno od ključnih mest pri Dostojevskem: »Neki sivček, zopet stotnik, ki je sedel in sedel, ves čas molčal, tudi besedice ni spregovoril, nenadoma pa se je postavil na sredo sobe, razumete, in spregovoril na glas, ampak kakor sam pri sebi: "Če ni Boga, kakšen stotnik pa sem potem? Vzel je čepico, razširil roke in odšel." V središču romana je ples, ki so ga prevratniki organizirali zato, da bi ga izrabili za nekakšno poizkusno vajo za revolucijo. Ples so maskirali s plemenitim namenom: priredili ga bodo v prid revnim guvernankam v guberniji. Program je bil vabljiv, glavna atrakcija naj bi bil sam Karmazinov, ki naj bi, v kostumu guvernante, prebral svojo zadnjo črtico in se potem za vedno poslovil od literature; nastopile naj bi razne alegorije, med katerimi naj bi bila tudi »poštena ruska misel«. Pričakovanje je bilo veliko, vse se je

vpisovalo na nabiralno polo. (Znano, mar ne?) Med prireditvijo, na kateri se je zbralo vse mesto, pa se je začel odvijati tajni načrt. Člani peterke so na različne načine motili prireditev. Nič ni potekalo po predvidenem redu, nezadovoljstvo občinstva se je vedno bolj večalo, dokler ni nazadnje prišla vest, da predmestja gorijo in da prihajajo stankajoči delavci iz bližnje tovarne. Nastala je popolna zmeda in popoln poraz prirediteljev, pri čemer je bila najbolj prizadeta gubernatorka Julija Mihajlona. Njen mož, gubernator von Lembke je bil med prvimi, ki so prišli na kraj požara, a začuda ni dovolil gasiti, ampak je v lucidni odsotnosti duha vpil: *»Požar ni v strehah, požar je v glavah ljudi.«* Od vsega, kar je tej katastrofi sledilo, sta za nas zanimivi predvsem dve stvari: umor študenta Šatova, ki ga je Verhovenski utemeljil z nevarnostjo, da jih bo, ker se je ločil od peterke, izdal, pravi razlog pa je vrgel pred peterko Stavrogin: *»Poprej sem vam rekel, zakaj vam je potrebna kri Šatova. S tem mazilom bi radi zlepili svojo skupino.«* Druga stvar, ki vzbuja naše zanimanje, pa je pisateljev komentar dogodkov, ki nas mimogrede, spet spominja na naše razmere. *»Resnejši izmed naših duhov se sedaj čudijo sami sebi, kako neki so mogli tedaj odpovedati. Kaj je skrival*

v sebi naš nepregledni čas in od česa k čemu je bil pri nas ta prehod – tega tudi jaz ne vem in zato se mi zdi, da tega sploh nihče ne ve. Pri vsem tem pa so najbolj zanikrni tipi na vsem lepem dobili premoč, začeli na glas kritizirati vse sveto, čeprav si prej niti ust niso upali odpreti, najuglednejši ljudje, ki so dotlej tako srečno držali vse v svojih vajetih, pa so jih nenadoma začeli ubogati in samo molčati.« Stanje, ki ga je upodobil Dostojevski, ni identično z duhovnim in družbenim ambientom, v katerem se je začela in potekala revolucija v Sloveniji, vendar mora bralcu Besov in poznavalcu slovenskih razmer nazadnje le postati jasno, da sta imeli obe zgodbi isto moralno in politično strukturo: prihod Besov in vdaja ljudi. Tudi v Sloveniji so leta 1941 – in že prej – nastopili Besi, tako kakor v guberniji pisatelja Dostojevskega, le da jih je Dostojevski zagledal in videl, kaj so, Kocbek pa ne le da jih ni spregledal, ampak se jim je veselo pridružil. Besi so potem v naši domovini povzročili veliko opustošenje in na najbolj grozovite načine pomorili na tisoče ljudi. Toda potem, ko se je vse končalo, Kocbek tega spet ni opazil; trpel je samo od misli, da za svojo udeležbo na pohodu ni bil dovolj nagrajen. Kot smo rekli, ga je nekoč obiskala boginja ate in ga zaznamovala za celo življenje.

Kocbek sam o sebi

Odlomki iz Dnevnika 1951-1952

9.december 1951.

Zvečer pri maši v stolnici. Navadno grem k uršulinkam, tokrat smo šli skupaj v stolnico. Ko sem stal stisnjen kakor slanik med moškimi, ki je med njimi vedno več mladih ljudi, molil in pel, sem nehote pomislil na Vidmarja, ki živi v irealnem prostoru, ki je sicer širok in počasen in meščansko stvarjen, sem si želel, da bi vse to doživel: ljudsko petje, sproščevanje tisočev, ki jih vodita volja in čustvo, nagon in tradicija, beg pred nasiljem in ljubezen do ljubezni. O kako mi to godi, biti majhen, anonimni, enak in odkrit pred absolutnim, zavezan po skrivnosti in potrjen v prostovoljnosti. Edino tako morem prenašati absurdnosti svoje ožje in širše okolice, edino tako se hranim v časih telesne in duhovne lakote. Religiozna ekstaza, kakor jo jaz doživljam, je plemenitejša od vseh ekstaz, ki sem jih doživel v zgodovini kot upornik, partizan ali sploh kot Slovenec.

18. januar 1952

»O ne razumeš me (S.C.-Stanko Canjkar), nič mi ni žal, nasprotno, tak sem in tak moram biti, vseeno, če žanjem neprestan neuspeh, vzrok ni v meni, temveč v nezrelih okoliščinah.« Glavnega nisem povedal, ker bi bil preslovesen za dober razgovor. Presvetlilo me je kakor ogenj in me napolnilo z jekleno gotovostjo o pravilnosti mojega človeka in o rodovitnosti njegove razvojne funkcije.

24. januar 1952

Amerikanci si želijo, da bi se (Titova) partija spremenila iz izključne totalitarne stranke v demokratično stranko, ki bi dopustila še opozicijo ter začela reforme na sebi in v državi. Edino tako bi moglo priti do prave federacije in do resnične, močne Jugoslavije. Vprašanje je le, če se Amerikancem Tito ne spremeni v takšnega zgodovinsko razvojnega nosilca? Takrat bodo morali sami poseči vmes, kajti če tega ne store, bo Jugoslavija razpadla, hkrati pa se na njenem mestu pojavijo najmanj tri fašistične države, od katerih bo Slovenija morda najbolj zanešenjaško krvava. Razpoloženje velikanske množice ljudi v Sloveniji je danes bolj kot kdajkoli prej pripravljeno za najbolj ekstremno reakcionarno in fašistično vladavino. In ta nevarni patencijal, ki si ga je ustvarila partija sama s svojo noro leninistično prakso (udariti takoj in brez usmiljenja po toočki največjega odpora, vsakdo more brez izobrazbe stopiti z dobro voljo in začetniškim znanjem na kakršnokoli mesto, iskati reakcionarja v slehernem lastniku, predvsem pa v kmetu) je mogoče znižati in

nevtralizirati ali spremembo metode ali pa z naslonom na pozitivni zavezniški svet, to se pravi na Ameriko, ki si želi neokrnjeno in neodvisno Jugoslavijo. Jaz sem še vedno za prvo.

14.februar 1952

Debata se je burno prenesla v ocenjevanje sovjetizma in amerikanizma. Jaz sem oba pojava kot duhovna lika enako obsodil, pravzaprav izrazil bojazen, da bi ameriška duhovna praznота po svoji človečanski nevarnosti presešla sovjetski demonizem ali satanizem. ... Prijela me je etična ekstaza, ko sem izjavil, da mi ni žal prehojene poti in da se danes ne bi drugače odločil, ker je bila naša odločitev najboljša krščansko tvegana odločitev. Zavpil sem na oba (zakonca Vodnik) in nad brata čudno pritegoval: »Ne računajte klerikalno z efekti trenutka, pustite hiliastično misel, da more sleherni trenutek uresničiti človekove skrajnostne želje. Res je, politično so nas povozili, toda zato smo človeško ostali čisti, v sebi imamo kapital, ki ga nima nihče, niti partijci, niti belogardisti.«

Poslovilne misli predstavnice slušateljev osme generacije Socialne akademije SKI ob podelitvi diplom

15. december 2004

»*Oči imajo, pa ne vidijo,*« pravi Sveto pismo o napačnih idolih. To velja tudi za veliko dandanašnjih ljudi, saj se zdi včasih kar nemogoče izogniti novodobni zaslepljenosti. Zaslepljeni smo z leskom stvari, ki se bolj in lepše svetijo kot druge, predvsem zato, ker nam jih mediji in različne reklame vsak dan znova in znova posredujejo ter delujejo na nas kot čarobna palica kakega hipnotizerja. Le s trdnostjo, pokončno držo, jasno mislijo,

pronikljivim duhom in odprtim srcem se jim lahko uspešno zoperstavimo.

In kje si lahko priučimo in privzgojimo te kreposti? Med drugim tudi na Socialni akademiji SKI (SAK). Za nami, slušatelji osme generacije SAK, je tako dvajset vikendov prijetnega druženja, novih spoznanj, kritičnih pogledov na sodobni svet in družbo, veliko poučnih in koristnih informacij ter nenazadnje, dvajset

vikendov iskrenega prijateljevanja, ki se je razvilo v iskreno prijateljstvo. To je v pristnem sprejemanju drugega in drugačnosti povezal 18 slušateljev z različnih koncev Slovenije in celo iz tržaškega zamejstva.

Naša doživljanja, doživetja in stališča smo vgradili v simbolični krog, v katerem je vsakršno mnenje pomembno in ima vsaka beseda svojo vrednost. Pomembno mesto v njem pa je bilo vedno namenjeno našima rednima moderatorkama *Nataši Ivančič* in *Poloni Pečjak*, ki sta reševali tehnične in organizacijske zaplete ter spodbujali delovno in sproščeno vzdušje. Nataša in Polona, iskrena hvala za vajin trud!

Ena sama je pot, ki pelje v življenje. Ubirali smo jo skupaj s predavatelji komunikacije, politične filozofije, zgodovine, prava, družbenega nauka Cerkve, ekonomije in etike. Plemenitili so nas z bogastvom svojih misli, delovnih in življenjskih izkušenj ter z zgledom klenih in pokončnih osebnosti. Družno smo raziskovali vrednote slovenstva in narodne korenine, se soočali z zgodovinsko resnico in krščanskimi temelji v Evropski uniji. Odkrivali

smo vrednosti človeške osebe, razbirali etično in neetično v sodobni ekonomiji, spoznavali delovanje državnih organov in zakonitosti pravnega sistema, premlevali aktualnost idej preteklih in polpreteklih filozofov ter se spogledovali s spretnostmi in veščinami javnega nastopanja. *“Uspešnost res ni vse, biti odličen - to je tisto, kar šteje,”* nam je zatrdil eden izmed predavateljev. *Z malenkostmi pridemo do odličnosti, a odličnost ni malenkost.*

Iskreno se zahvaljujemo za vse bogate ure *Idi Baš*, *Igorju Koširju*, *Iztoku Kržiču*, *dr. Janezu Markešu*, *dr. Stanetu Grandi*, *Damjanu Gantarju*, *dr. Zvonku Bergantu* in *mag. Andreju Chaiutti*.

Sreča ni v stvareh, sreča je v ljudeh. Še večja je, če jo zaznavamo drug v drugem. Zato vas vabim, da se nam po uradnem programu tega večera pridružite v preddverju, da si jo v teh predprazničnih dneh zaželimo v čim večji meri. Predvsem pa vam želim duhovno bogato adventno pričakovanje, notranjega miru poln božič in da bi božični duh živel v nas še dolgo po tem, ko bomo pospravili okraske in zunanji blišč praznikov.

Breda Vidmar

Martin Erklavec

V nedeljo, 29. avgusta lani, je tragično preminul član SKI in duhovni vodja novomeške podružnice SKI, kanonik novomeškega kapitlja *Martin Erklavec*. Rodil se je 11. novembra 1941 v trdni in narodno zavedni krščanski družini očetu Jožetu in mami Frančiški, roj. Zajc, na Lavrici pri Ljubljani. V družini je bilo dvanajst otrok in kar trije med njimi so se odločili za duhovni poklic. Globoko verna mati je imela za vse to velike zasluge. Že v detinstvu je vso družino zaznamovalo trpljenje. Očeta so med vojno Italijani internirali na Rab, po vojni pa so bili zaradi zvestobe veri in Cerkvi deležni hudega zatiranja in preganjanja vsi otroci. Ob domači hiši so Erklavčevi v zahvalo za varstvo postavili kapelico Matere božje, pa jo je nova oblast vedno znova podrla, nazadnje pa se je zaradi tega znesla nad vso družino. Tako sta bila Martin, ko je bil star 9 let (leta 1950), in leto starejši brat Janez ukradena od doma in odpeljana v »prevzgojo« v različne zavode po Sloveniji: Kamna Gorica, Slivnica pri Mariboru, Moste v Ljubljani, DIC (bivše Marijanišče) v Ljubljani. Tam ju je po šestih letih »našel« njun brat *France* in oba spet pripeljal domov. Lahko si predstavljamo, kaj je pomenila ta »prevzgojna doba« za otroka v letih odraščanja! Tudi Franceta so zaradi

želje po duhovništvu preganjali. Martin je med letoma 1959 in 1964 obiskoval gimnazijo ter leta 1965 zasebno opravil maturo, ker je imel v tem času brat novo mašo in mu niso pustili maturirati prej. Takoj je vstopil v bogoslovje in bil 29. junija 1970 v ljubljanski stolnici posvečen v duhovnika. Kot semeniški duhovnik je leto dni hodil v župnijo Dol pri Ljubljani, nato pa je bil nastavljen za kaplana v Toplice, kjer je deloval do leta 1974, ko so ga premestili za župnijskega upravitelja v Begunje na Gorenjskem. Leto pozneje je bil imenovan za župnika. Tu je ostal vse do leta 2002. V 28 letih je povsem prenovil župnijo. Bil je dober dušni pastir, ljudje so ga imeli radi, ker se jim je znal približati ter skupaj z njimi delati za blagor župnije in kraja. Dejaven je bil tudi na gradbenem področju. Povsem je obnovil župnijsko cerkev, obe podružnici in vsa znamenja v župniji, pozidal je tudi novo župnišče. Cenili so ga tudi sosednji duhovniki in ga kar štirikrat izvolili za dekana radovljiške dekanije. Med posebnimi zaslugami je njegova pobuda, da bi se začel postopek za beatifikacijo nadškofa Vovka. 17. maja 1995 je poslal na škofijo v imenu dekanijških duhovnikov in vernikov pobudo za začetek postopka, ki je leta 1997 tudi uradno stekel. Zaradi vsega prestanega v mladosti je začelo

Izvelek iz pravil društva

7. člen: Naloge društva so:

1. vzpodbujati člane k osebnemu in skupinskemu študiju perečih družbenih vprašanj v krščanskem duhu,
2. prirejati predavanja, seminarje in pogovore za člane društva, za ostale pa v skladu z veljavnimi predpisi in v okviru dejavnosti društva,
3. organizirati posvetovanja o posameznih vprašanjih s področja dejavnosti društva,
4. organizirati posebne tečaje za stalno izobraževanje,
5. izdajati društvene publikacije v skladu z veljavnimi predpisi in posredno ali neposredno sodelovati pri drugih javnih občilih,
6. objavljati svoja stališča k aktualnim vprašanjem,
7. povezovati svoje člane s prirejanjem družabnih srečanj, izletov in drugih oblik medsebojnega spoznavanja,
8. sodelovati s podobnimi organizacijami doma in po svetu.

Društvo Slovenski katoliški izobraženci (SKI) je član mednarodne organizacije **Pax Romana**, ki ima svetovalni status pri Združenih narodih v New Yorku, Genevi in na Dunaju pa tudi pri UNESCO v Parizu.

Pax Romana, in z njo SKI, si prizadeva izražati moderno kulturo v luči krščanske vere z naslednjimi cilji:

- s filozofskimi, znanstvenimi in tehnološkimi prispevki sodelovati v dialogu, da bi ugotovili, kako bi bolje izrazili krščansko vero v okviru današnje kulture in kako bi obogatili kulturo z bogastvom verovanja,
- kritično analizirati glavne ideje in mite, da bi napredovali k svobodnejši, odprtejši in tolerantnejši družbi,
- prispevati k razvoju pravičnosti, svoboščin, človekovih pravic in pravic narodov s ciljem ustvariti mir,
- pospeševati teološko ustvarjalnost ob upoštevanju posebne pristojnosti poklicnih teologov,
- pomagati kritičnim skupinam kristjanov pri usklajevanju njihove zvestobe evangeliju in intelektualne ter moralne odgovornosti,
- pospešiti sodelovanje in dialog tako med skupnostmi različnih verskih tradicij kot tudi med verujočimi in neverujočimi,
- vzpodbuditi kulturne stike, ki temeljijo na spoštovanju različnosti, odpravi nadvlade in diskriminacije ter na priznavanju pluralizma krščanskih občeštev.

VSEBINA

France Cvelbar

ČE ZRNO NE PADE V ZEMLJO ...

Dušan Jakomin in Silva Resinovič, Valenčič

MSGR. JAKOB UKMAR

Božji služabnik

Dr. Marin Škarica

DR. IVAN MERZ, BLAŽENI HRVAT V KRAVATI

Justin Stanovnik

EDVARD KOCBEK IN (KULTURNA) HEREZIJA

Edvard Kocbek

EDVARD KOCBEK O SEBI

Odlomki iz dnevnika 1951 - 1952

Breda Vidmar

**POSLOVILNE MISLI PREDSTAVNICE SLUŠATELJEV OSME GENERACIJE
SOCIALNE AKADEMIJE SKI OB PODELITVI DIPLOM**

In memoriam

MARTIN ERKLAVEC